

GJournalen

NYHETER FRÅN GÖTEBORGS UNIVERSITET

Brister i artikel

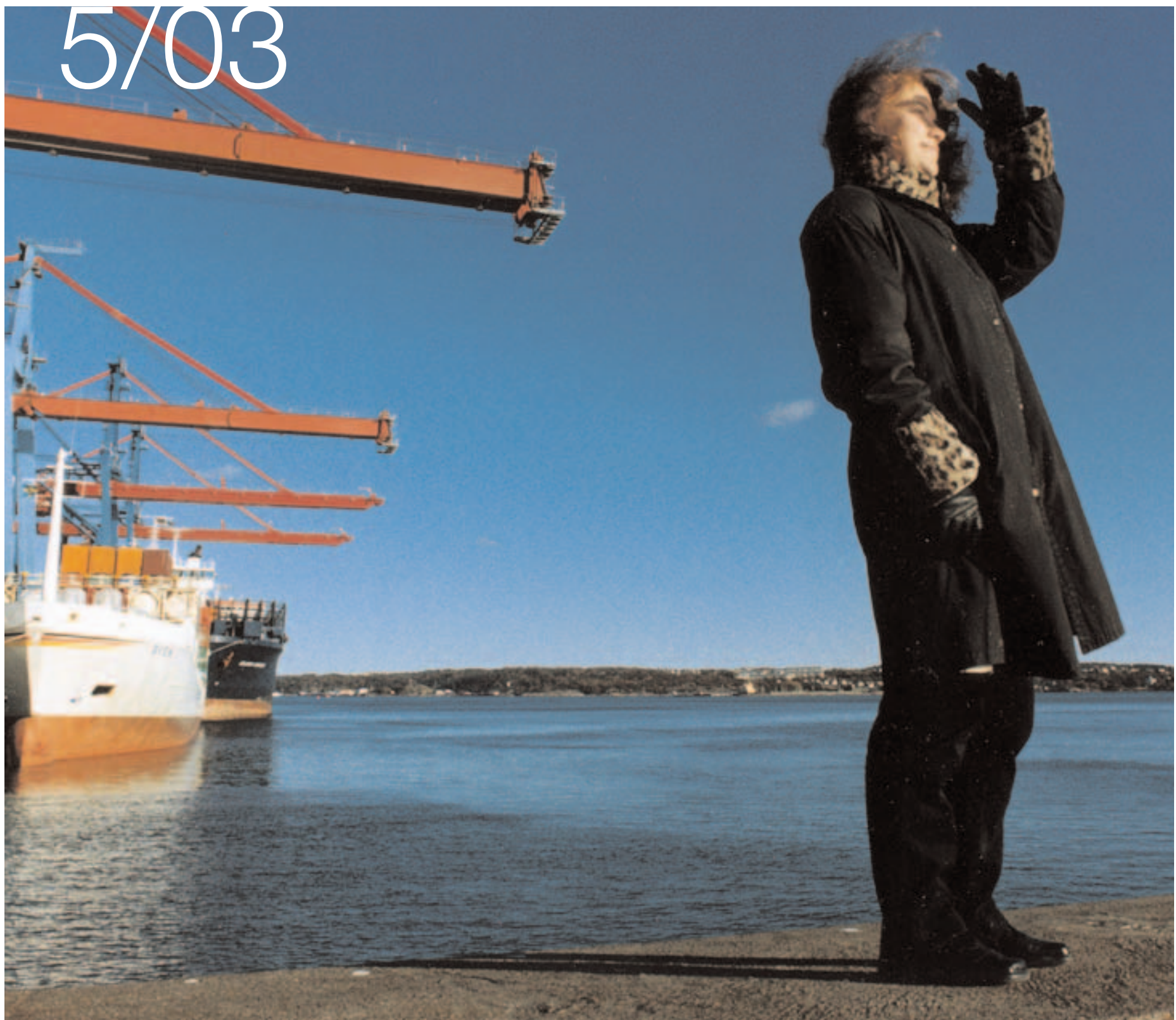
Gillberg bes om ursäkt s 3

Forskning ska granskas

Det är alla överens om – men hur? s 4

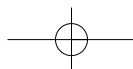
Nödvärdigt ont

Vetenskapstidskrifter allt dyrare s 16-19

Hon ser gemenskapen i samhället försvinna

– Våga vägra vara individualist, säger Marie Demker s 14-15

Innehåll

nov 2003

4 Granskning av forskning ännu en gång omdiskuterat

5 Vad är GU bra på?

6 Fundraising utan utdelning

7 Fyra superdekaner hjälper rektor

8 Kompetent eller bara kvinna?

10 Domslut om utlämnande frågasätts

12-13 Årets pedagogiska pristagare

14-15 Marie Demker landets mest citerade kvinna

16-19 De vetenskapliga tidskrifterna ifrågasätts

20 Jurist håller fanan högt

21-24 Fria ord: Bo Rothstein missnöjd med doktorandbarometer, Elias Eriksson friar Gillberg och Rasmussen, doktorander till angrepp mot utbildningsbidrag

26-27 Philip Zandén regisserar teaterlever

GU Journalen

GU JOURNALEN är en personaltidning från Göteborgs universitet

CHEFREDAKTÖR: Allan Eriksson/Tel: 773 1021
allan.eriksson@adm.gu.se

BITRÄDANDE REDAKTÖR: Eva Lundgren/Tel: 773 1081
eva.lundgren@adm.gu.se

REPORTRÄR: Lars Nicklason/Tel: 773 1014
lars.nicklason@adm.gu.se
Kajsa Asklöf/Tel: 773 5708
kajsa.asklof@adm.gu.se

FOTOGRAF: Göran Olofsson/Tel: 773 2929

LAYOUT/GRAFISK FORMGIVNING: Anders Eurén

ANSVARIG UTGIVARE: Siv Bondenäs Brink

STF ANSVARIG UTGIVARE: Åke Pettersson

MEDVERKANDE SKRIBENTER: Kerstin Norén, Göran Larsson, Adrian Nählinder, Magnus Svedmark

KORREKTUR: Britt Kihlman

ADRESS: GU Journalen, Göteborgs universitet
Box 100, 405 30 Göteborg. Fax 031-773 4354

E-POST: gu-journalen@gu.se

INTERNET: <http://www.gu.se/aktuellt/gu-journalen>

WEBBTIDNING: Mikael Stoltz

TRYCK: Elanders Novum, Göteborg.
Tidningen trycks på miljövänligt papper som uppfyller kraven för Svanenmärkning.

UPPLAGA: 6 500 ex

UTGIVNING: 6 nummer/år. Nästa GU Journal utkommer i mitten av december

MANUSSTOPP: 28 november 2003

ADRESSÄNDRING: Gör skriftlig anmälan till redaktionen. För obeställt material ansvaras ej. För ej signerat material ansvarar redaktionen. Citera gärna, men ange källan. ISSN 1402-9626

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

REKTOR HAR ORDET

FOTO: HILLEN NÄR

Nya rådgivande organ införs

DET FINNS ETT TALESÄTT att man som ny chef behandlas väl under de första 100 dagarna men att det sedan sker en förändring. Trots att ungefär fyra månader nu gått av min rektorsperiod, kvarstår det mycket fina mottagande som jag fått från allra första början. Mina positiva känslor för såväl Göteborgs universitet som för Göteborg består.

Praktiken har redan lärt mig att medierna i regionen har stort intresse för vad som händer inom Göteborgs universitet. Och störst är intresset när saker och ting avviker från det normala, vilket är rätt självklart. Även fortsättningsvis kommer jag att vara angelägen om att medierna får raka och öppna svar på frågor som ställs. Ibland kan någon formulering i en tidningsartikel bli lite olycklig för någon part och kanske rentav något vinklad, men det får man leva med.

ÅRETS PROMOTIONSHÖGTID ägde rum i Svenska Mässan lördagen den 18 oktober. Bland annat promoverades nästan 200 doktorer och 20 hedersdoktorer. Det var en imponerande manifestation av akademiska framsteg inom Göteborgs universitet. För egen del uppskattar jag också de former som skapats för att genomföra promotionshögtiden. Högtidlig akademisk pomp och ståt förenas med glad och trevlig fest.

Det är mycket intressant att successivt lära känna fler medarbetare och allt mer av verksamheterna inom universitetet. Under de närmaste veckorna kommer prorektor Kerstin Norén och jag att fortsätta våra halvdagsbesök vid samtliga fakulteter. Det ökar våra kunskaper om Göteborgs universitet samtidigt som vi får träffa många personer inom organisationens olika delar.

Det finns några förhållanden inom Göteborgs universitet som jag inte känner igen från de lärosäten där jag tidigare varit. Ett sådant är att studenterna via sina studentkårer lite för ofta har anledning att framföra kritik angående hur de behandlas inom olika delar av universitetet. Det kan exempelvis vara frågor som rör handläggningstider för olika ärenden, bristande information om aktiviteter där studentrepresentanter förväntas delta eller ifråga-

sättanden av studentkårers rätt att själva reglera vilken kår som olika studenter skall tillhöra. För egen del är jag helt övertygad om att det är för universitetet genuint gott att samverka positivt med studenter. I alla sammanhang där utbildning och studieförhållanden behandlas direkt eller indirekt är dessutom studenternas inflytande lagstadgat.

Kommande år kommer vi att pröva en ny ledningsstruktur vid Göteborgs universitet. Ett av universitetsstyrelsens mest prioriterade uppdrag till mig som ny rektor är att säkerställa att universitetet får en ledning som kan åstadkomma att universitetets resurser används effektivare och att samarbetet mellan fakulteterna ökar. Inom främst dekanalkollegiet har vi under ett par månader diskuterat detta och kommit fram till en lösning som nu skall prövas.

I KORTHET INNEBÄR den nya ledningsstrukturen att fyra av dekanerna, representerande de fyra olika verksamhetsområdena medicin/vård, hum/sam, naturvetenskap/IT och konstnärlig verksamhet, bildar ett rektors ledningsråd tillsammans med rektor, prorektor(er), förvaltningschef samt en student. Detta råd utgör inte någon ny beslutsnivå utan är rådgivande till rektor. Dekanalkollegiet kommer att kvar som ett dekanråd. I detta avses alla strategiska frågor diskuteras.

De nuvarande vicerektorsfunktionerna diskuteras fortfarande. Mitt förslag till universitetsstyrelsen kommer att bli att vicerektorsbegreppet avskaffas. I stället blir det någon ytterligare rådgivare till rektor i frågor som rör till exempel jämlikhet och kvalitet. En ytterligare prorektorsfunktion föreslås skapas för att bland annat stödja rektor i hanteringen av externa relationer.

DET SLUTGILTIGA FÖRSLAGET till ny ledningsstruktur kommer att beslutas om vid universitetsstyrelsens möte den 20:e november. Jag kommer att föreslå att den nya strukturen utvärderas inom ett år.

Gunnar Svedberg
Rektor

REDAKTIONSRTA

GU Journalen beklagar brister i artikeln om Gillberg

DET HAR FRAMFÖRTS kraftfull kritik mot att artikeln i förra numret av GU Journalen gav en partisk bild av händelseförloppet och att tidningen underblåser attityder som att Gillberg skulle misstänkas för forskningsfusk. Redaktionen ambition med artikeln var att den skulle handla om kamarrättens dom i fallet där Gillberg och Rasmussen vägrar lämna ut forskningsmaterial med hänvisning till sekretesslagen och läkaretiken.

Vi tar naturligtvis kritiken på största allvar. Tyvärr finns det brister i artikeln som bidrog till att denna mer fick utformningen som en partsinlägga än som en vanlig nyhetsartikel, särskilt på grund av tonläget, ordvalet och förhållningssättet i artikeln.

Redaktionen avsikt med artikeln var aldrig att utpeka eller anklaga någon för forskningsfusk. Alla som är insatta i historien känner till att Gillberg redan har friats två gånger av Göteborgs universitet.

VÅR JOURNALISTISKA ambition med tidningen är att båda sidor ska få komma till tals i en artikel och att debatten ska vara juste. Det är en viktig princip som inte alltid är lätt att leva upp till men som måste vara ledstjärnan.

GU Journalen är en personaltidning vars målgrupp är anställda vid Göteborgs universitet. Samtidigt är det en journalistisk produkt som ska främja och verka för god journalistik. Just detta faktum, att skriva för kolleger, ställer förstås särskilda krav på omtanke och respekt. För oss är det en fråga om trovärdighet att våra kolleger vågar höra av sig med tips och idéer och att de inte minst vill medverka i tidningen utan att känna sig rädda för att bli uthängda.

Samtidigt måste en journalistisk tidning kunna in ta ett granskande förhållningssätt och kunna behandla känsliga ämnen. Trovärdigheten är grunden för tidningen. Lika lite som tidningen är ett språkrör för högsta ledningen får den bedriva kampanjjournalistik i vissa gruppers intressen.

Vi är väl medvetna om att det ibland handlar om att balansera på en knivsegg mellan å ena sidan omtanken om våra kolleger och å andra sidan behovet av att få insyn i olika frågor.

DET FINNS I DETTA fall skäl att vara självkritisk. För det första beklagar vi djupt löpsedelns kategoriska uttalande – Gillbergs argument ohållbara. Det ber vi om ursäkt för.

För det andra beklagar vi att artikeln i dess helhet fick en slagsida, som närmast formades till ett ställningstagande för den ena sidans uppfattning. Just det faktum att Gillberg och Rasmussen klart deklarerat att de inte ställer upp på några intervjuer skulle skribenten ifråga ha tagit på allvar, och istället sökt efter andra personer. I detta avseende har vi brustit i den journalistiska etiken. Det ångrar vi.

En allvarlig brist i artikeln är att polemisk debatt har använts som rapportering av journalistik. Detta är från pressetisk synpunkt är inte acceptabelt. Bakom artikeln ligger dock många timmars arbete med ett stort antal intervjuer, även med personer som inte förekommer i artikeln. Men att använda debattartiklar som källmaterial är riskfyllt, eftersom värdeladdade omdömen då skrivs om i journalistisk text.

För det tredje finns det anledning att beklaga uttalanden i artikeln som kunde

missuppfattas av läsaren eller betraktas som insinuanta. **Nedan ges några exempel:**

• **Rubriken:** "Vetenskapligt revirtänkande går före lagen". Formuleringen är olycklig då det kan tolkas som att Gillbergs vägran att lämna ut dokumenten är ett uttryck för "revirtänkande". Ordvalet "revirtänkande" är direkt felaktigt och kan i det detta sammanhang dessutom uppfattas som insinuant.

• **I artikeln citeras** Sven-Axel Månsson, tidigare professor i socialt arbete vid GU, med anledning av att han undertecknade en artikel i DN, där han försvarar Kärve. Månssons uttalande att "Gillbergs sekretessargument bara är en undanflykt" skulle kunna tolkas som att Gillberg har skumma motiv. Detta uttalande får Månsson stå för själv – men borde inte ha fått stå oemot sagt. Ännu mer bekymmersamt är citatet från Månsson att Gillberg är en "märklig person", vilket kan betraktas som ett personangrepp. Att dessutom i artikeln placera citatet i fet stil vid sidan om artikeln var omdömeslöst och olyckligt.

• **Andra ordval** som exempelvis "Gillberglägrer", "dena kollegiala pansarvagn", och "...marscherande personal" kan ge helt fel associationer och ska inte användas i artiklar av detta slag.

• **Längst ner i artikel** finns det en fotnot. Den borde inte ha funnits där.

VI BEKLAGAR DJUPT den utformning som artikeln fick och har därför bett professor Elias Eriksson att ge sin syn på själva saksfrågan (s. 22-23).

Siv Bondenäs Brink

Ansvarig utgivare

Åke Pettersson

Stf ansvarig utgivare

Notiser

Rektor hoppar av

VALANDS NYUTNÄMNDEN rektor, Urban Engström, har bestämt sig för att hoppa av innan hans ens tillträtt tjänsten. De skäl han framfört rör dels hans konstnärskap, hans familj men också situationen på Valand och bristen på stöd från studenterna.

Det meddelar Konstnärliga fakultetens dekanus, Hans Hedberg, i ett e-brev. "Vi har fört en dialog kring detta och jag har bett honom att se tiden an och hoppats på att den positiva utveckling som börjat ta form på Valand kanske skulle påverka hans beslut", skriver Hans Hedberg.

Konsthögskolan Valand leds i dag av tf rektor, Leslie Johnson, och studierektor, Mats Olsson. Hur Urban Engströms avskedsansökan kommer att påverka övriga frågor kring rektorstillsättningen är ännu inte klart.

Mediepris till Lennart Weibull

PROFESSOR Lennart Weibull, JMG, har tilldelats Sydsvenska dagbladets Wahlgrenska pris för år 2003.

– Han får priset för sin mycket centrala position i svensk press- och medieforskning, säger Staffan Söderberg, kulturchef på Sydsvenska dagbladet och ordförande i Wahlgrenska stiftelsen.

Lennart Weibull har fler än hundratalet vetenskapliga arbeten inom snart sagt alla medieområden bakom sig. Bland annat har han, tillsammans med Stig Hadenius, skrivit standardverket *Massmedier, En bok om press, radio och TV* som givits ut i ständigt reviderade upplagor sedan 1970.

Prissumman är på 50 000 kronor.

Uppdrag för samordning förlängs

SEDAN universitetsdirektör Björn Järbur lämnat sina uppdrag har Gemensamma förvaltningen under hösten letts av en samordningsansvarig. Befattningen har delats månadsvis av tre olika personer. Under oktober månad har avdelningschef Christina Nordberg innehaft befattningen. Nu förlängs hennes uppdrag tills en förvaltningschef tillträder.

En sådan tjänst har utlysts.

GU:s strategiska profil diskuteras

I oktober startade andra fasen i arbetet med hur universitetets identitet och image kan stärkas. Ett råd för identitets- och imagefrågor har bildats och under hösten träffar man fakulteterna, gemensamma förvaltningen och studenterna för att få synpunkter och förslag på om och hur den nya profilen kan användas.

DEN NYA STRATEGISKA profilen antogs i juni av universitetsstyrelsen i och med att en plattform för profilering av Göteborgs universitet fastställdes. Den strategiska profilen består av sex delprofiler:

- **Mitt i staden, mitt i debatten**
- **Öppet mot omvärlden och för olika idéer**
- **Många vetenskaper i kreativ samverkan**
- **Forskning och utbildning i samspel**
- **Verkar för det hållbara samhället**
- **Ett av de stora i Europa**

Den strategiska profilen bygger dels på egenskaper som är utmärkande för verksamheten idag och dels på sådana som eftersträvas. Avsikten är att stärka gemenskapen och att ge en tydligare bild utåt av universitetet.

Rådet för identitets- och imagefrågor

träffar i höst samtliga fakulteter, gemensamma förvaltningen, studenterna, Universitetsbiblioteket och företrädare för lärarutbildningen. Syftet är dels att få en så bred diskussion som möjligt, dels att få synpunkter på vilka konkreta åtgärder som är mest angelägna. Vid träffarna diskuteras även hur en ny vision, eller motsvarande, för hela universitetet kan arbetas fram.

Rådet kommer också att öppna en webbplats för att samla in interna synpunkter på identitets- och imagearbetet. Dit är alla förslag välkomna.

Magnus Svedmark

Hur ska forskning granskas?

text: LARS NICKLASON illustration: EVA-LENA HEDVALL

Vilka regler gäller egentligen för granskning av forskning?

Kan även sekretessbelagt material kontrolleras, eller bör till exempel läkaretiken gå före forskningsetiken?

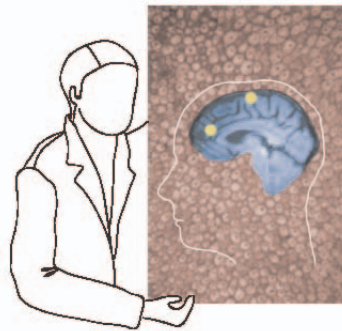
Enligt några experter på området råder samstämmighet om att all vetenskap ska kunna granskas. Men frågan är inte helt enkel.

KAMMARRÄTTEN HAR beslutat att Christopher Gillbergs forskningsmaterial kring ADHD/DAMP ska lämnas ut. Gillberg vägrar.

Hos dem som betonar läkaretiken har hans handlande väckt sympati, medan andra som framhåller forskningsetiken tycker att domslutet ska följas. Vilka har rätt? GU:s etiska plattform ger dubbla budskap. Enligt den innebär god vetenskaplig sed bland annat:

- att underlätta vetenskaplig granskning av den egna forskningen, bland annat genom att spara primärdata och andra relevanta uppgifter.
- att respektera autonomi, integritet och rättigheter hos de personer som ingår i försök eller andra undersökningar.

Så vad styr när dessa två riktlinjer krockar med varandra? Vissa hävdar att forskning, där deltagarna har lovat sekretess, över huvud taget inte kan granskas av någon utomstående. Enda

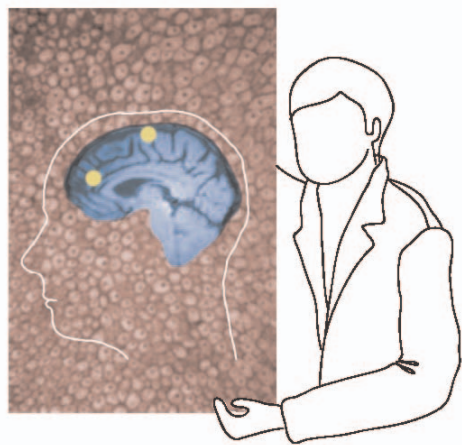
Erland Hjelmquist menar dock att avvägningen mellan sekretess och forskningsetik inte är självklar.

– Det är klart att genomgång av material kan ske. Men det ska bara göras av forskare som är kompetenta inom det berörda forskningsområdet. Och först efter att det prövats etiskt om så är möjligt.

Professor Sven Lindqvist, vicerektor för övergripande forskningsfrågor, säger att inom hans område, naturvetenskap, är repeterbarhet också grundbulten.

– Man går i regel inte in och granskar. Men jag tror inte att det är förbudet. Naturvetenskapen är ganska öppen.

PROFESSOR EMERITUS Ove Lundgren är ordförande för Sahlgremska akademins etiska råd som bland annat har till uppgift att ta sig an ärenden som gäller misstankar om avsteg från god vetenskaplig sed. Han menar att all forskning måste kunna granskas.

sättet att falsifiera eller bekräfta ett forskningsresultat är genom replikering i en oberoende studie. Tills detta gjorts betraktas ett resultat bara som preliminärt.

Erland Hjelmquist, professor vid psykologiska institutionen, menar att detta är den gängse metoden.

– Betydelsefulla forskningsresultat väcker förstås intresse hos andra forskare. Det tar inte lång tid innan någon replikerar. Granskning löser sig alltså med tiden.

– Det måste finnas en transparens i systemet. Som opponent vid disputationer ska man till exempel, om man är tveksam eller bara vill förstå någonting bättre, ha möjlighet att titta på originaldata.

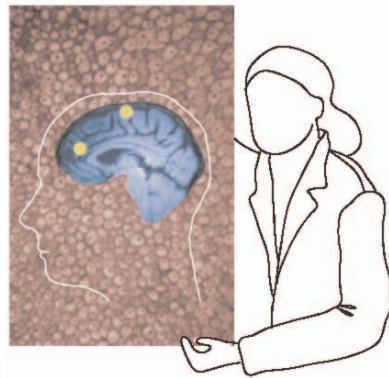
Att forskning anses preliminär tills den replikerats är inget Ove Lundgren skriver under på.

– Det ger förstås en väldig styrka om någon upprepar och får samma resultat, men jag uppfattar inte min forskning

som preliminär bara för att någon ännu inte upprepat den.

Han nämner istället de regler som gäller för publicering av artiklar i *Nature* och *Science*, världens två ledande naturvetenskapliga tidskrifter, som en viktigare riktlinje. Båda har som krav att artikel-författarna, alltså forskare som vill skriva om sin forskning, håller sitt källmaterial tillgängligt för referees och andra forskare

PROFESSOR LARS ERIK RUTQVIST, ordförande för Karolinska institutets regionala forskningsetikkommitté, menar också att ”string-evidence” (två studier med samma resultat) stärker en studie,

men att det aldrig kan hindra att man går in och granskar dess källmaterial.

– Rent generellt kan ingen forskare kräva att han ska bli trodd på sitt ord. Bliar man ifrågasatt ska man kunna visa upp sina grunddata. Det måste finnas en öppenhet.

Han menar att även känsligt sekretessbelagt material ska kunna granskas. Detta görs då enklast genom avkodifiering. Föreställningen om att medicinsk forskning aldrig granskas stämmer inte, menar Lars Erik Rutqvist.

– Det finns flera exempel på det. Inom mitt område, cancersjukvården, finns till exempel ett uppmärksammat fall. En sydafrikansk studie visade uppseendeväckande bra resultat. Amerikanska cancerinstitutet begärde då att få granska och upptäckte oredlighet i forskning. Det var tur att detta gjordes. Studiens resultat gick emot annan forskning på området och detta kunde ha lett in hela forskningsområdet på ett villospår. Förr eller senare hade säkert detta upptäckts, men det hade säkert tagit tid.

LARS ERIK RUTQVIST menar också att granskning inte behöver vara något kontroversiellt. Idag är det till exempel inom Läkemedelsprövningsområdet vanligt att man informerar patienter om att läkemedelsverket och andra regulato-

riska myndigheter kan komma att granska materialet i den studie de deltar i.

BIRGITTA STRANDVIK, professor vid avdelningen för pediatrik och medlem av Vetenskapsrådets etiska kommitté för oredlighet i forskning, håller med. Hon menar också att man har stor makt som läkare/forskare.

– Blir man utsatt för granskning av sekretessbelagt material tror jag att man kan tala med sina deltagare: ”Du kan vara lugn, de som granskar för inte det här vidare. De är belagda med sekretess.”

Det finns en lag om att forskningsmaterial ska sparas i tio år. Bakgrunden är förstås, hävdar Birgitta Strandvik bestämt, att öppenheten är en av vetenskapens absolut viktigaste principer.

– Och inte att förglömma; det handlar inte bara om att avslöja forskningsfusk. Det är lika viktigt att bli rentvådd. Hade Vetenskapsrådet fått granska Gillbergs forskning så hade han varit rentvådd och saken hade varit ur världen. Det hade också varit bra för allmänhetens förtroende för den medicinska forskningen, säger Birgitta Strandvik.

SAHLGRENSKA AKADEMINS exekutiva chef, Pam Fredman, menar också att forskning självklart ska kunna granskas men att sekretessen vad gäller medicinsk forskning i vissa fall kan orsaka dilemma.

För en person som både är forskare och läkare är det inte självklart att forskaretiken sätts framför läkaretiken.

– Det är olyckligt när forskare kommer i kläm. Det behöver inte finnas uppsåt, man tror att man har gjort rätt. Jag tror inte någon har tänkt på att olika lagar står mot varandra.

Pam Fredman menar att man nu måste lära sig vilka regler som gäller. Vid Sahlgremska akademien har därför en utredningsgrupp tillsatts för att kartlägga forskningslagarna.

– Det behövs. Inte minst med tanke på alla forskningsprojekt inom EU. Internationellt gäller också olika lagar och framöver blir det inte lätt att särskilja dem. Är det internationell, eller nationell lag som gäller? Det är viktigt att få klarhet i det här.

Ny remiss: analys av GU:s starka sidor

Vilka är GU:s starka forskningsmiljöer och forskningsprofiler? Hur bra är vi på jämställdhet, jämlikhet och forskningsinformation?

Det är frågor som just nu diskuteras ute på fakulteterna och av styrelsen.

DET ÄR UTBILDNINGSDEPARTEMENTET som gett landets universitet och högskolor i uppdrag att utarbeta forskningsstrategier. Syftet är att ge ett underlag för bedömning av omfattningen och inriktningen av de svenska forskningsresurserna i ett långsiktigt perspektiv. Strategierna ska sedan utgöra underlag för regeringens nästa forskningspolitiska proposition.

Därför finns nu ett arbetsmaterial om forskningsstrategier, vilket i dagarna presenterats för GU:s styrelse, på remiss ute på fakulteterna.

– Det är många frågor regeringen vill ha svar på, allt ifrån profilområden och forskningsmiljöer till forskningsinformation, berättar Sven Lindqvist, vicerektor för övergripande forskningsfrågor. Vi försöker naturligtvis svara så detaljerat som möjligt. Men det är inte lätt att plocka fram profilområden inom ett så stort universitet som GU. Dessutom vill man att vi ska identifiera starka och svaga sidor, samt prioriteringar – att hitta starka sidor är väl inte så svårt, det är värre att identifiera svagare delar.

Två typer av profilområden framhålls i materialet – de tvärvetenskapliga som omfattar flera fakulteter samt de områden som de olika fakulteterna anger som viktiga.

– Det finns flera skäl till att arbeta med att identifiera forskningsmiljöer och profilområden är betydelsefullt. Bland annat har Universitets- och Högskoleförbundet utarbetat ett förslag, som har stöd ute bland lärosätena, om ett nytt sätt att fördela eventuella ökade fakultetsanslag. Man föreslår att dessa medel fördelas efter tre kriterier – i relation till antalet studenter, i relation till hur mycket externa medel man drar in samt i relation till kvaliteten på forskningsmiljöerna, bedömd av externa experter. Detta förslag gör naturligtvis att det blir än mer betydelsefullt för oss att visa upp vad det är vi är duktiga på.

I ARBETSMATERIALET framhålls vikten av att kombinera spetsforskning med satsningar inom både grund- och forskarutbildning. Tanken är att universitetet på så sätt ska ta sitt ansvar för långsiktig kunskaps- och kompetensuppbyggnad. Man betonar också betydelsen av att samhället får ta del av den kunskap som utvecklas så att universitetet bidrar till utveckling och välbefinnande.

Sven Lindqvist menar att i framtiden blir det allt viktigare för universitetet att profilera sig.

Den 20 november ska styrelsen fatta beslut om hur svaret till departementet ska se ut och sedan skickas det till Stockholm den 25 november.

EXEMPEL PÅ STARKA PROFILER:

Naturvetenskapliga fakulteten: naturvetenskaplig biomedicin, atmosfärsvetenskap och växtmolekylärbiologi.

Miljöforskning tillsammans med Chalmers inom framför allt Göteborgs Miljövetenskapliga centrum.

Maritim forskning – GU är Sveriges i särklass viktigaste lärosäte för maritim forskning.

Medicinska fakulteten ska profilera sin forskning i "Centers of Excellence". Det gäller barns hälsa, cancer, kardiovaskulära sjukdomar, fetma och ämnesomsättning, folkhälsovetenskap och epidemiologi.

Odontologi har sedan länge en stark profil.

Värdvetenskapliga fakulteten arbetar för bildandet av ett forskningscentrum.

Vid **Samhällsvetenskapliga fakulteten** är forskning om modernt arbets- och familjeliv framstående, samt studier av globalisering och regionalisering samt handikappforskning

Utbildningsvetenskapliga fakulteten besitter excellens vad gäller forskning om pedagogik och didaktik.

Vid **Humanistiska fakulteten** satsar man på en forskningsmiljö i fonetik, samt fortsatt stöd till Språkdatbanken. Även språkteknologi och medeltidsforskning är framstående.

IT-Universitetet är en viktig strategisk satsning för GU.

Handelshögskolan har spetsforskning vid sina många centra.

Konstnärliga fakulteten är den enda i världen med fem samverkande högskolor. Satsningar på interdisciplinära forskningsprojekt blir därför naturliga.

Eva Lundgren

Notiser

Få positiva nyheter i proppen

DEN STATLIGA budgetpropositionen om högskolan, som kom för några veckor sedan, innehåller inga överraskningar. Budskapet är klart och tydligt, ingen förstärkning kan väntas under 2004. Tvärtom måste 21 högskolor och universitet, som inte når utbildningsmålen, spara pengar.

Sammantaget plockar staten 120 miljoner av grundutbildningsanslaget och lägger på medicinsk och IT-anknuten forskning. De öppret redovisade besparingarna ligger på 60 miljoner medan de dolda nedskärningarna – att bli för att löneökningar inte kompenseras – motsvarar cirka 80 miljoner. Trots tidigare löften om förstärkning av utbildning och forskning vid landets universitet blev det ingen utdelning den här gången.

GU klarar sig relativt väl och tillhör de lärosäten som uppnår målen. Men det faktiska resultatet blir ändå en besparing, då pris- och löneökningarna inte fullt ut kompenseras. Anslaget för grundutbildningen ligger nästa år på 1,4 miljarder kronor och för forskning och forskarutbildning på 971 000 kronor.

– Budgetpropositionens innehåll var väntat, kommentar rektor Gunnar Svedberg. Budgeten visar tydligt att staten har svåra ekonomiska problem. Det vore på tiden att staten ökade resurserna till grundutbildning och forskning, vilket är nödvändigt för att klara av de utmaningar som Göteborgs universitet står inför.

Som en konsekvens av budgetpropositionen menar Gunnar Svedberg att det kan bli aktuellt att fatta en del svåra beslut framöver.

– Vi måste behålla kvaliteten. För att få en bra utveckling i vård- och lärarutbildningsområdena samt inom det konstnärliga området kan det bli nödvändigt att göra en del satsningar där.

Det som bekymrar Gunnar Svedberg är den stora överproduktionen av grundutbildning inom GU – där uppdraget överskrids med mer än 10 procent i år. GU kan senare år få betalt för överproduktion upp till 10 procent men inte mer.

– Det är en farlig väg. Nu har vi försökt bromsa utvecklingen genom att fakulteterna endast får ersättning för maximalt fem procent av allt det som produceras över det tak som satts av regeringen. Nu gäller det att bromsa expansionen ytterligare – annars riskerar GU att aldrig få betalt för delar av överproduktionen.

Allan Eriksson

Dyr fundraisingkampanj gav ingen utdelning

I september 2001 startades en fundraisingkampanj vid Sahlgrenska akademien. För detta anlätades den brittiska fundraisingfirman Brakeley och Folke Hjalmers, konsult från Chalmers.

I augusti i år sades avtalen med dem upp. Verksamheten hade då kostat 7,5 miljoner kronor. Intäkterna var noll.

ETT AV SAHLGRENSKA AKADEMINS nya styrelses första beslut var att trycka på pausknappen när det gäller fundraisingverksamheten.

– Det tycker jag var klokt med tanke på Sahlgrenska akademins dåliga ekonomi och hur det ser ut på börsen idag. Fundraising kostar mycket pengar; pengar som tas från forskning och utbildning, säger Birgitta Strandvik, professor vid avdelningen för pediatrik.

Att de skulle vara så mycket som 7,5 miljoner visste hon dock inte.

– Oj då! Det är inte bra. Vi var flera som var kritiska till det här från början. Varför gick man inte ut och frågade folk i organisationen vad de tyckte innan man körde igång?

Birgitta Strandvik menar att det var fel att starta kampanjen mitt under lågkonjunkturen 2001.

TIDIGARE PRESES Göran Bondjers, som var med och slöt avtalen med Brakeley och Folke Hjalmers, menar dock att det då var omöjligt att förutse hur den ekonomiska utvecklingen skulle se ut.

– Dessutom handlar fundraising inte bara om att dra in pengar. Man arbetar också med saker som profilering och med att skapa alumnikontakter. Projektet har givit mycket som går att använda i framtiden.

Folke Hjalmers tycker likadant. Det är aldrig fel tid, utan alltid rätt tid att starta fundraising. Att ligga och vänta går inte, hävdar han. Däremot kan han förstå att avtalen med honom och Brakeley bröts.

– När en ny ledning tillträder så kommer interna diskussioner upp till ytan på ett tydligare sätt. Att inga pengar har dragits in är givetvis ett starkt argument.

Samtidigt tycker han att det är olyckligt att avbryta och menar att det momentum som kampanjen har byggt upp väckt mycket positiva reaktioner från omvärlden.

– Visserligen har inga löften givits utifrån, men är man skicklig på Sahlgrenska akademien utnyttjar man denna investering på något sätt.

Förväntningar har byggts upp externt och många har nog hoppats på att nästa steg ska genomföras. Tar man inte tag i detta blir det svårt att gå igång igen.

Vad är då nästa steg? Jo, att man drar igång insamlandet av pengar.

Kampanjen kom aldrig längre än att fem kampanjområden – Barns hälsa, Cancer, Inflammation, Kardiovaskulär forskning och Biomaterial – definierades och att 550 potentiella givare identifierades. Det är denna kartläggning som är själva investeringen. Varför har då insamlingskampanjen inte dragits igång?

Tanken var att en kampanjkomitté med kända ansikten i spetsen skulle marknadsföra Sahlgrenska akademien. Brakeley hade i slutet av 90-talet drivit en fundraisingkampanj åt Umeå-universitetet och där lyckats få med personer som Göran Lindahl, Sören Gyll och Kjell Olof Feldt. Kampanjen var framgångsrik – 87 miljoner kronor av det uppsatta målet 120 miljoner kronor drogs in.

– Vi hade en väldigt tur som hann bedriva fundraising innan det blev lågkonjunktur. Sista halvåret innan kampan-

tag, säger Christina Skogberg.

Den ”rämligen goda avkastningen” i Umeå användes för att legitimera en liknande kampanj vid Sahlgrenska akademien.

Men eftersom ingen inflytelserik elitperson ville vara med i kampanjkommittén avbröts alltså kampanjen innan den ens på allvar kunde dra igång. Av Sahlgrenska akademins styrelse har exekutiv chefen, Pam Fredman, fått i uppdrag att utreda möjligheterna för fortsatt verksamhet inom de delar av kampanjen som har de bästa förutsättningarna att

FOTO: GÖRAN OLOFSSON/ND

– Det är bara att konstatera att kampanjen inte blivit vad vi hoppats. Men det innebär inte att arbetet varit totalt misslyckat, säger Pam Fredman.

” Det är aldrig fel tid, utan alltid rätt tid att starta fundraising. Att ligga och vänta går inte

FOLKE HJALMERS

Nämnda lågkonjunktur är ett skäl, ett annat dålig publicitet under hösten 2002 då den egentliga insamlingen skulle starta. Mauritz Ljungman, informationsdirektör vid Sahlgrenska akademien, menar att man haft otur.

– Högskoleverkets ifrågasättande av akademins legitimitet och konflikten med en av våra mest kända professorer, händelser som båda kulminerade förra hösten, har haft negativ inverkan. I det läget ville inte inflytelserika personer förknippas med Sahlgrenska akademien.

jen avslutades hösten 2001 fick vi inte in så mycket pengar. De stora pengarna fick vi under 2000, säger Christina Skogberg, fundraiser vid Umeå universitet.

VID UMEÅ UNIVERSITET finns dock åsikter som ifrågasätter Brakeleys betydelse i sammanhanget. En anonym källa menar att det var lättskördade pengar och det mesta skulle universitetet säkert kunna få in på egen hand ändå. Bland annat räknas donationer från stiftelser och fonder som tidigare stött universitetet in i de 87 miljoner kronorna. Christina Skogberg tillbakavisar dock bestämt kritiken.

– Vi fick betydligt mer pengar av dessa stiftelser än vad vi fått tidigare. Brakeley lärde oss hur man paketerar ansökningar och utan dem hade vi aldrig kunnat dra igång en sådan här kampanj. Men visst, alla 85 miljoner kronorna kanske inte är nya friska pengar, det ska erkännas. Av pengarna är 38 miljoner stiftelsepengar, resten kommer från före-

” – Högskoleverkets ifrågasättande av akademins legitimitet och konflikten med en av våra mest kända professorer, händelser som båda kulminerade förra hösten, har haft negativ inverkan

MAURITZ LJUNGMAN

bli framgångsrika. Dessa är Niclas Sahlgrens vänner (en vänorganisation vars syfte är att stödja innovation och utveckling inom Sahlgrenska akademien och Sahlgrenska universitetssjukhuset), alumniverksamheten och fundraising inom området Barns hälsa. Senast i april 2004 ska hon presentera ett förslag.

– **JAG HAR JUST BÖRJAT** ta mig an det här och det är för tidigt att säga någonting om hur strategin kommer att se ut. Klart är dock att vi inte kan gå tillbaka till samma som tidigare, säger Pam Fredman.

Ändå vill hon inte kalla den avbrutna kampanjen för ett misslyckande. Kostnaderna på 7,5 miljoner kronor ser hon inte som några bortkastade pengar.

– Det är bara att konstatera att kampanjen inte blivit vad vi hoppats. Men det innebär inte att arbetet varit totalt misslyckat. Det finns delar inom projektet som har förutsättningar att ge ekonomisk utdelning. Dessa delar måste vi naturligtvis ta tillvara.

Lars Nicklason

Fyra superdekaner föreslås ingå i topporgan

En ny effektivare ledning föreslås – med fyra "superdekaner" som representerar var sitt verksamhetsområde. Den nya rådgivande gruppen kommer inte i någon formell mening att fatta beslut men förväntas få stort inflytande över GU:s verksamhet.

UPPDRAGET ATT FÖRÄNDRA ledningen fick Gunnar Svedberg när han tillträdde som rektor i somras. Förslaget, som arbetats fram av en arbetsgrupp inom dekankollegiet, kommer sannolikt att genomföras. Det finns – vad GU Journalen erfar – ett starkt stöd för förslaget att införa ett rektors ledningsråd och ett dekanråd (som ersätter dekankollegiet). Förslaget påminner om den så kallade Uppsalamodellen, där varje vetenskapsområde har en representant i universitetsledningen, men till skillnad från Uppsala kommer GU:s ledningsråd att ha en mer informell status.

DEN TIDIGARE ledningsstrukturen uppfattas som alltför omfattande och tungrodd. Det har visat sig vara svårt att fatta beslut som får genomslag i organisationen och att ta svåra beslut som går över fakultetsgränserna.

– GU är en väldigt decentraliserad organisation med flera självständiga fakulteter, påpekar Gunnar Svedberg. Det är en anledning till att vi behöver fundera över hur vi kan stärka samverkan inom universitetet. Exempelvis handlar det om att kunna fatta principiellt viktiga beslut som går över fakultetsgränserna. Dekanrådet är en alltför stor grupp för att kunna föra känsliga diskussioner

Dekanrådet ska istället, menar Svedberg, ses som ett komplement till rektors ledningsråd, där mer övergripande frågor tas upp.

Gunnar Svedbergs förhoppning är att komma ifrån dagens revirtänkande, där respektive dekan förväntas bevaka och försvara sitt område.

– Vad jag hoppas och tror – om vi blir färre personer måste vi se mer till universitetet som helhet.

Han poängter att det inte kommer att fattas några formella beslut i rektors ledningsråd, men det är ändå uppenbart att gruppen kommer att få en viktig roll när det gäller att diskutera och förankra strategiska beslut.

Ledningsrådets huvudsakliga uppgifter är, enligt rektor, att ge råd i övergripande och strategiska frågor som exempelvis gäller prioriteringar inom verksamheten, samverkan, ekonomi- och budgetfrågor och personalpolitiska frågor.

Pam Fredman, David Turner, Hans Hedberg och Lennart Weibull är de nya superdekanerna.

Det står också klart att dekanerna redan har utsett företrädare för fyra verksamhetsområden i rektors ledningsråd: Pam Fredman, Lennart Weibull, Hans Hedberg och David Turner.

EN MER KOMPLICERAD fråga gäller vicerektorernas funktion. Systemet har kritiserats för bristande kontakt mellan vicerektorer och dekaner och för att vicerektorernas ansvarsområden har kolliderat med dekanernas uppgifter.

– De fyra vicerektorerna täcker in viktiga områden – men ett stort problem är hur vi ska lösa de tvärande uppgifterna utan att de kommer i konflikt med dekanerna, som är operativa chefer för verksamheten.

Enligt rektors förslag ska vicerektorerna ersättas med rådgivare, men den exakta titeln är ännu inte bestämd. Det står också klart att samverkansuppgiften måste ha en tydlig roll.

– Mitt förslag är att ha ytterligare en prorektor som ska hantera externa relationer – både relationer till forskningsfinansiärer och stiftelser och samverkan med samhälle och näringsliv. Jag ser helst att styrelsen beslutar om att införa ytterligare en prorektor som i så fall ska tillsättas i samma ordning som när dagens enda prorektor Kerstin Norén tillsattes. Hon kommer även i fortsättningen att vara rektors ställföreträdare.

Styrelsen förväntas fatta beslut om den

nya ledningsstrukturen vid sitt sammanträde den 20 november.

– Jag tycker att man prövar sig fram. Det här är ingen reform som river upp himmel och jord utan man får utvärdera modellen efter ungefär ett år och se vad som kan göras bättre, säger Gunnar Svedberg.

Allan Eriksson

Fakta/Förslag om ny ledning från och med 2004

Dekanråd (ersätter dekankollegiet): rektor, prorektor(er), ordförande i fakultetsnämnderna, förvaltningschefen. Kommer att träffas mer sällan. Uppgift: Samordning och kontakter över fakultetsgränserna och diskussion om strategiska frågor.

Rektors ledningsråd: rektor, prorektor(er), Pam Fredman, Sahlgrenska akademins område, Lennart Weibull, humanistisk-samhällsvetenskapliga området, Hans Hedberg, konstnärlig verksamhet och David Turner, IT och naturvetenskapliga området. Plus en studentrepresentant. Uppgift: Att ge rektor kvalificerat stöd i beslutsfattandet.

Vicerektorerna ersätts av rektors rådgivare: Preliminärt kommer rådgivare att utses inom områdena: kvalitet, jämlikhet-jämställdhet, internationalisering. Utöver detta efterlyses en förstärkning av rektors representativa uppgifter, eventuellt genom en andra prorektor.

Notiser

Bra sätt att föra ut GU:s forskning

POPULÄRVETENSKAP var ett av tre teman vid årets Bok&Biblioteksmässa. GU deltog tillsammans med Chalmers med egen monter, föreläsningar samt aktiviteter på det universitetsgemensamma forskartorget.

– På Forskartorget framfördes bland annat vetenskapspjäsen *Med jorden i centrum*. Universitets-TV spelade in *Vetenskap i väst* och radioprogrammet *Alltinget* svarade på frågor från publiken, berättar Heléne Nilsson, GU:s projektledare för mässan som tillsammans med Chalmers projektledare Susanna Svensson gjort en utvärdering av GU:s och Chalmers medverkan.

– I vår monter var det främst badbombsstillverkningen, hälsotimmen om tandvård samt de nya fräscha datorerna vi lånat som lockade allmänheten, liksom Universitets-TV:s hylla med tv-monitorer.

Allt som allt kostade deltagandet i mässan cirka 160 000 kronor per lärosäte.

– Det hela var mycket lyckat även om allt inte fungerade som vi tänkt oss. Om vi ska delta i framtiden bör vi nog ha fler aktiviteter där besökarna själva får experimentera. Pjäser och intressanta föreläsningar är också bra för att skapa intresse för universitetet. Och Forskartorget borde vara mer av ett gemensamt torg där de deltagande lärosätena delar på ett utrymme kring en scen de har tillsammans.

Är du bokälskare?

I SÅ FALL kanske du brukar berätta om dina favoritböcker för familj och vänner? Nu kan du göra samma sak på Wettergrens bokhandel i Nordstan.

– Vi har ju länge samarbetat med Göteborgs universitet när det gäller Wettergrensföreläsningarna, påpekar Nicholas Kaatman, butikschef för Wettergrens bokhandel i Nordstan. Nu vänder vi oss till alla bokälskare, inte bara proffs, utan till var och en som tycker om böcker. Vår tanke är att man på lördagar, ungefär mellan klockan 12.00 och 14.00, ska komma hit och berätta om sina favoritböcker – romaner, dikter, kokböcker, sportfiske – det spelar ingen roll. Det handlar inte om att hålla en föreläsning, inte heller om att redogöra för något man är expert på. Det är de egna upplevelserna som räknas, att man berättar vad man tycker om så att man på så sätt kan entusiasmera andra människor.

Den som är intresserad att dela med sig av sin bokglädje kan ringa till Nicholas Kaatman på telefon 031-706 25 05 eller besöka Wettergrens bokhandel i Nordstan.

Jämställdhetens baksida

Kompetenta kvinnor förväntas ställa upp i alla sammanhang

På flera ställen vid GU, speciellt högt upp i hierarkin, är kvinnorna få. Men de förväntas ändå, enligt GU:s mål om könsfördelning, tacka ja till uppdrag i kommittéer, nämnder och styrelser.

Bidrar det till en ökad jämställdhet? Nej, menar flera kvinnor som känt av könskvoterandets negativa följder.

SISTA FRÅGAN i GU:s stora arbetsmiljöundersökning var öppen. Ett av svaren (som presenterades i förra numret av GU Journalen) efterlyste en större uppmärksamhet på de negativa följderna av jämställdhetsarbetet. "Som kompetent kvinna förväntas man tacka ja till alla uppdrag som erbjuds. Om man säger nej händer det att man får väldigt otrevliga reaktioner tillbaka och krav på att man ställer upp eftersom det finns regler som säger att det måste vara minst 40 procent kvinnor i alla kommittéer".

Anna Stina Sandelius, professor i fysiologisk botanik, känner igen sig.

– Visst kan man känna en press på sig. Ibland ställer man upp fast man egentligen inte orkar. Jag tror att det finns en lojalitet mellan kvinnor som man inte talar om. Ställer inte jag upp måste någon annan göra det.

DET ÄR FRAMFÖR ALLT högt upp i den akademiska hierarkin som problemen blir påtagliga. Anna Stina Sandelius nämner betygsnämnderna som exempel.

– En ledamot kallas alltid utifrån. Sitter jag till exempel med i en betygsnämnd i Lund gör jag det som expert, vilket inte känns så ansträngande. Det handlar om mitt eget område och jag har ändå ett intresse av att läsa avhandlingen. Vid GU däremot sitter jag med som representant för den egna fakulteten. Avhandlingen ligger då vanligtvis utanför mitt eget ämnesområde och jag får lägga ner en hel del tid på att läsa in mig.

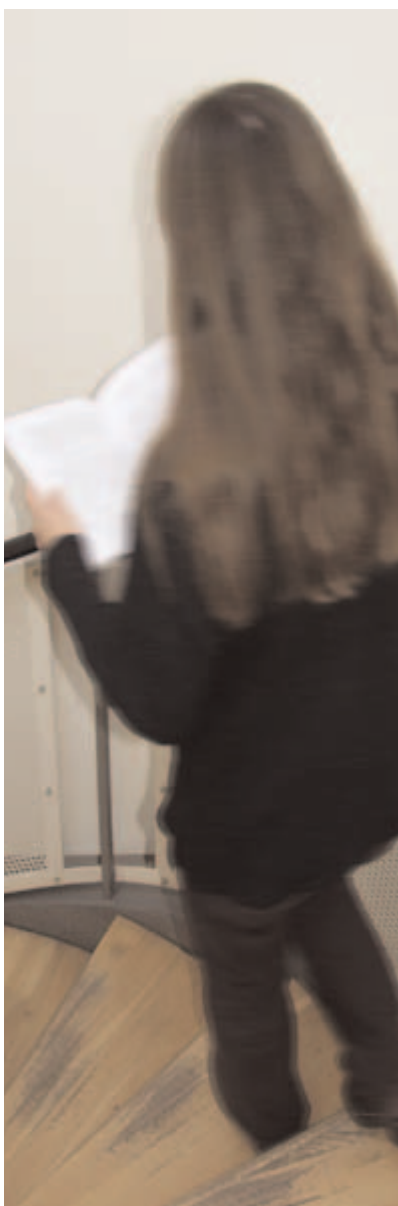
Maria Sundin, lektor i experimentell fysik, tycker också att hon haft fler tidslukande uppdrag än motsvarande manliga kollegor.

– Det var värre i början av karriären. Nu har jag vett att säga nej och tacka bara ja till de uppdrag jag tycker är intressanta.

Det skulle inte gå på något annat sätt, menar hon. I dag är situationen tillräckligt jobbig för alla – även för män. Anslag ska sökas, det är mindre

” I ett klimat där man har kniven på strupen så blir det en börda att ta ett förtroendeuppdrag.

MARIA SUNDIN

pengar till undervisning och man har mer att göra.

– I ett klimat där man har kniven på strupen så blir det en börda att ta ett förtroendeuppdrag.

Anne-Marie Pendrill, professor i fysik, menar att det inte är bra att sitta med i något bara för att fylla kvinnokvoten.

– Det blir lätt så att kvinnor överkompenserar och förbereder extra noga för att visa att de duger.

Hon tror att problemen finns över hela GU men att de kanske är störst vid Naturvetenskapliga fakulteten. Där är de kvinnliga professorerna drygt tio procent. Att de ändå ska utgöra 40 procent i nämnder och kommittéer beskriver hon som absurt.

– Det rimliga är att antalet kvinnor svarar mot representativiteten. Kvotering räcker inte för att lösa problemen. Det som ofta sker är att man släpper in kvinnor på ofarliga funktioner utan makt. Vad det i grund och botten handlar om är att få in mer meriterade kvinnor i systemet, vilket är ett långsiktigt arbete.

Marie Demker, lektor vid statsvetenskapliga institutionen, håller med.

– Man borde hellre särbehandla kvinnor och ge dem meriteringsstöd innan de hamnar i nämnder och kommittéer. Till exempel genom mentorship, resor och ekonomiskt stöd. Det handlar om att få kvinnor trygga och säkra i sina roller.

Även om det inte är ett stort problem inom hennes egen fakultet upplever Marie Demker ändå att det finns ett starkt psykologiskt tryck på kvinnor. Hon är en av dem som kontaktas allra mest när nämnder och kommittéer ska tillsättas.

– Seniora män borde anstränga sig mer och inte bara fråga oss som redan är synliga. På så sätt missar de många gånger kvinnor som är mer lämpliga och det blir också svårt för yngre att komma fram. Själv brukar jag bolla vidare, men det har inneburit att jag får ha koll på alla andra kompetenta kvinnor, vilket egentligen inte är mitt jobb.

ANNE-MARI SVENNERHOLM, vicerektor för jämställdhets- och jämlikhetsfrågor, är inte särskilt bekymrad över kvoteringsproblematiken. GU har en bra plan, menar hon.

– Alla fakulteter har till exempel upprättat kvinnolistor, eller, som på Vårdvetenskapliga fakulteten där män-

nen är i minoritet, manslistor. Det är ett bra instrument som också visar att det finns ganska gott om valbara kvinnor idag. Så sätt listan i händerna på valberedningen!

” Seniora män borde anstränga sig mer och inte bara fråga oss som redan är synliga.

MARIE DEMKER

Kvotering är generellt något positivt, menar Anne-Mari Svennerholm.

Använder man sig inte av det händer ingenting. Att kvinnor överkompenserar för att bevisa att de duger tror hon kommer att försvinna med tiden.

– Så är det i en övergångsperiod. Men folk glömmmer vilka som kvoterar in. Vem vet till exempel vem som har en Tham-professur idag?

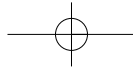
MARIE DEMKER tycker dock att könskvotering ofta bidrar till att jämställdhetsarbetet separeras från det övriga arbetet.

– Man kvoterar och så har man gjort sitt. Det är likadant med föreläsningar; man håller sina vanliga och så kör man en om genus. Jag tycker det är viktigt att fundera och sätta in jämställdhetsperspektiv i det vardagliga arbetet, att lyfta fram det på seminarier för helt andra områden.

BENGT MOHLIN, jämställdhetsombud vid Odontologiska fakulteten, tycker också att jämställdhetsarbetet lätt blir kosmetiska om man stirrar sig blind på diffusa siffror.

– Det är mycket viktigare att tillfredsställa mångfalden i karriärmöjligheter. På forskarnivå är det ungefär lika många kvinnor som män hos oss, men ett mindre antal kvinnor söker högre tjänster. Varför? Jag tror att vi måste skapa en variation av möjligheter för kvinnor att på egna villkor göra forskarkarriär. På sikt tror jag inte bara det leder till en bättre jämställdhet utan också till en bättre kvalitet.

Lars Nicklason

Vem är mest värd?

Bibliotekariers och adjunkters arbete utvärderade

Förra året beslutade rektor, i enlighet med jämställdhetslagen, att löner och anställningsvillkor vid GU ska analyseras ur ett könsperspektiv. Nu har den första arbetsvärderingen, en jämförelse mellan bibliotekariers och adjunkters arbete, genomförts. Den tyder på att bibliotekarierna vid GU har för låg lön.

VID GU HAR bibliotekariernas lönesituation uppmärksamats i flera år, men det var först vid förra årets lokala löneavtal avseende RALS 2002 som en speciell avsiktsförklaring undertecknades. Enligt denna var bibliotekarierna garanterade ett löneförslag på 1 200 kronor om inte en översyn kring deras löner var klar innan de individuella löneförhandlingarna startade i september. Det är mot denna bakgrund som avdelningen för personal och organisationsutveckling, i samverkan med personalorganisationerna, genomfört ett projekt där bibliotekariernas arbetsuppgifter jämförs med adjunktens.

– Vi har värderat arbetsuppgifterna i sig, inte de individuella prestationerna eller individens egenskaper. Det handlar om att skaffa sig en grund för rättvis lönesättning, säger juristen och projektledaren, Susanne Fransson. Metoden har varit enkel. Representanter från de båda yrkesgrupperna har beskrivit sina huvudsakliga arbetsuppgifter för projektgruppen som sedan har sammanställts på två A4-sidor. Beskrivningarna har sedan analyserats enligt arbetsvärderingssystemet "Kunskap och färdigheter, Ansvar och Arbetsförhållanden"; ett system som bedömer varje arbetsfaktor efter en poängskala – ju större svårighetsgrad, desto fler poäng.

OCH VAD BLEV DÅ resultatet? Jo, det var ganska jämnt, men adjunkterna skrapade faktiskt ihop något fler poäng – 497 (av max 1 000 poäng) mot 444.

Vad säger egentligen siffrorna?

– Det går förstås inte att stirra sig blind på dem, men det kan ge en fingervisning. Löneskillnaden, som är 4 000 kronor mellan de båda grupperna, motsvaras antagligen inte av svårighetsgraden, säger Susanne Fransson.

Trots det är bibliotekarierna inte nöjda med resultatet. Projektgruppens beskrivning av deras arbete stämmer inte, menar man.

– Den är färgad av könsdiskriminerande ordval. Adjunkternas arbete framstår som aktivt medan bibliotekariernas beskrivs i passiva ordalag. Det har stor

Susanne Fransson

” Löneskillnaden, som är 4 000 kronor mellan de båda grupperna, motsvaras antagligen inte av svårighetsgraden.

SUSANNE FRANSSON

betydelse för utvärderingen, säger bibliotekarie Ulla Elmqvist.

Bibliotekarierna är också kritiska till att man i projektgruppen representerades av en administratör, utan erfarenhet av yrket.

– På senare år har bibliotekarierollen blivit mer utåtriktad, vilket inte riktigt kommer fram i projektgruppens beskrivning. Hade någon från de egna leden suttit med hade det förmodligen sett annorlunda ut. Helst skulle vi se att bedömningen gjordes om.

SUSANNE FRANSSON har förståelse för kritiken, men säger att det i dagsläget inte är aktuellt att göra om värderingen. Istället arbetar nu gruppen vidare med fyra andra yrkesgrupper – lektorer, professorer, forskningslaboranter och laboratorieassistenter.

– När vi värderat fler grupper växer en helhetsbild fram. Då kommer det att finnas bättre möjligheter att gå tillbaka och jämföra.

GU:s handlingsplan för jämställda

löner och anställningsvillkor är alltså tänkt att mynna ut i en stor kartläggning av arbetsuppgifter och lönekategorier inom organisationen.

HÅKAN BERG, personalchef vid Naturvetenskapliga fakulteten och medlem i projektgruppen, tror att ett användbart system, där olika personalkategorier och löner kan jämföras med varandra, kan vara utvecklat inom ett par år. På sin egen fakultet har han tillsammans med prefekt Elisabet Ahlberg genomfört en arbetsvärdering vid institutionen för kemi – den första institutionsvisa värderingen vid GU.

– Den är gjord av personal på institutionen. En representativ grupp tillsattes och alla i gruppen bedömde samtliga befattningar, säger Håkan Berg.

Man har haft 12 möten och den sammanlagda tiden som alla deltagare lagt ner är 273 timmar. Kostnaden uppskattas till ungefär 51 500 kronor, en väl värd investering menar Elisabet Ahlberg.

– Samstämmigheten har faktiskt varit stor. Personalen har kommit närmare varandra och fått en ökad förståelse och respekt för varandras arbeten. Oklarheter i organisationen har synliggjorts och kunnat rättas till.

VÄRDERINGENS SIFFROR bekräftar också att lönesättningen på institutionen är ganska rimlig i förhållande till arbetsuppgifterna.

– Men man kan aldrig prata om en siffermässig sanning. Löner är alltid subjektiva, det är viktigt att påpeka, säger Håkan Berg.

Men visst har man upptäckt att vissa personer ligger lite snett lönemässigt, berättar Elisabet Ahlberg. Hon har redan använt sig av värderingens resultat i lönesamtal med personal.

– Men riktigt intressant blir det först då inte förrän våra resultat kan jämföras med andra institutioners.

Det lär inte dröja så länge. Vid Handelshögskolan, Humanistiska fakulteten och Utbildningsvetenskapliga fakulteten är arbetsvärderingar på gång.

Fotnot: Den 1 januari 2001 trädde den nya Jämställdhetslagen i kraft som ställer krav på analys och åtgärder av löneskillnader som har samband med kön. Inom tre år skulle eventuella orättvisor ha åtgärdats.

Lars Nicklason

Notiser

Ny utbildningsplan för jurister

JURISTPROGRAMMET kommer från och med nästa år att anpassas till Bolognaöverenskommelsen. Därmed blir det lättare för juristprogrammets studenter att studera utomlands och för utländska studenter att studera här.

I korthet innebär den nya utbildningsplanen att juristprogrammets obligatoriska kurser nu omfattar de första tre åren. Under utbildningen introduceras studenterna i skilda juristprofessioner för att skapa förståelse för den mängd yrkesroller en jurist kan ha. Utbildningen kommer att bestå av en blandning av praktiska och teoretiska moment för att skapa såväl intresse för fortsatta studier som insikt i de olika yrkesrollernas uppgifter och funktioner.

Studenterna skall ges kunskap om de rättsliga byggstenar som används för att skapa stater, myndigheter, lagstiftning och andra offentliga företagskonstruktioner som konstituerar olika samhällen.

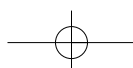
Under det fjärde och femte året fördjupar sig studenterna inom vissa delar, exempelvis kommersiell avtalsrätt, miljö rätt, mänskliga rättigheter eller komparativ bolagsrätt. Utbildningen avslutas med en uppsats.

Brev donerade till UB

TAGE OCH KATHRINE Aurells efterlämnade brev, en samling på cirka 3 000 brev från bland annat samtida författare, har nu donerats till UB:s handskriftssamling. Samlingen har funnits i släkten sedan författaren dog 1976 och man har inte förrän i år bestämt vad man ska göra med den.

Tage Aurell räknas med sin ordknappa stilkonst och sitt kärnfulla språk till en av landets viktigare 1900-talsförfattare. Tillsammans med hustrun Kathrine skrev han också radiospel och en reseskildring samt verkade även som översättare av bland annat Strindberg, Büchner, Kafka och Stendahl. Tage och Kathrine Aurell upprätthöll en omfattande korrespondens med samtida författare som exempelvis Gunnar Björling, Tora Dahl, Knut Jaensson och Erik Lindegren.

Med anledning av förvärvet har UB anordnat en utställning med nedslag i form av brev, böcker och fotografier ur Tage och Kathrine Aurells arkiv.

Notiser

JO begär utredning från GU

EFTER ATT Leif Elinder och Eva Kärfve återigen har anmält GU för lång handläggningstid sätter nu JO ytterligare press på GU. I två separata remisser anmodas rektor att inkomma med en utredning över vilka åtgärder som universitetet vidtagit för att lämna ut Christopher Gillbergs forskningsmaterial.

Tidigare har JO riktat allvarlig kritik mot GU för sitt handlande i fallet, men inte funnit några skäl att gå vidare med saken.

I praktiken är det istället upp till rektor Gunnar Svedberg att agera och föra frågan om Christopher Gillbergs "ordervägran" vidare till Statens ansvarsnämnd. Där kan det avgöras huruvida åtal kan väckas för tjänstefel. Gunnar Svedberg har tidigare meddelat att han tänker göra så, men något anmälan till Statens ansvarsnämnd har ännu inte gått iväg.

JO har satt 5 november som senaste datum för remissvar.

Fernströmspriset till Klas Blomgren

KLAS BLOMGREN, docent vid Sahlgrenska akademien, har utsetts till en av årets mottagare av Eric K. Fernströms pris. Han får priset för sin forskning om hur skador uppkommer i den växande hjärnan.

– Den omogna hjärnan reagerar olika, beroende på vilket stadium i utvecklingen den befinner sig, när den utsätts för trauman. Jag arbetar med två områden; strålningsskador och hypoxi eller bristande syretillförsel. Dessa korsbefruktar ofta varandra, säger Klas Blomgren.

Hans forskning leder förhoppningsvis till större kunskap om hur behandling och förebyggande av hjärnskador ska anpassas till hjärnans mognadsgrad.

– Man har länge känt till hur hjärnan utvecklats i stort, men det är först nu som det är möjligt att avslöja viktiga biokemiska processer i hjärnan.

Fernströmspriset delas ut till en yngre och särskilt lovande och framgångsrik forskare vid var och en av landets sex medicinska fakulteter. Prissumman är 10000 kronor.

NOSSOTO/INRÉP/OLOCH

Oklart om Kärfve får ut forskningsmaterial

– Det bör granskas av oss, menar Vetenskapsrådet

Enligt domslut får Eva Kärfve endast använda Christopher Gillbergs forskningsmaterial inom ramen för ett forskningsprojekt som finansieras av Vetenskapsrådet. Den projektansvarige har uppgett att Eva Kärfves granskning är av stor betydelse för projektet men att den inte ska betraktas som en del av detta. Detta kan betyda att Eva Kärfve inte kan ta del av forskningsmaterialet.

I **KAMMARRÄTTENS** första dom den 6 februari 2003 uppmanades GU att fastställa de förbehåll som enligt sekretesslagen skulle gälla för utlämnande av forskningsmaterialet till sociologen Eva Kärfve. GU beslutade då (bland annat) att de sekretessbelagda uppgifterna endast skulle lämnas ut till Kärfve om hon använde dem inom ramen för sitt forskningsprojekt samt efter godkänd prövning i medicinsk forskningsetisk kommitté. Kammarrätten ogillade dock detta och i nästa domslut, den 11 augusti, upphävde man kravet på etisk prövning.

Men kravet "forskningsprojekt finansierat av Vetenskapsrådet" stod kvar. Vilket fick Madeleine Leijonhufvud, Vetenskapsrådets biträdande generaldirektör, att reagera. I ett debattinlägg i *Dagens medicin* förklarar hon att hon har svårt att se att domen "lämnar något utrymme för ett utlämnande av materialet till Eva Kärfve".

– Eva Kärfve har hamnat i ett moment 22. Göteborgs universitet måste lämna ut materialet till henne, men med föreskriften att hon bara får använda det inom det Vetenskapsrådsfinansierade projektet. Problemet är att vi inte ger några medel till ett samhällsvetenskapligt projekt som innefattar känsliga personuppgifter om projektet inte är etikgranskat av vår arbetsgrupp för samhällsvetenskaplig forskning. Eva Kärfves forskningsprojekt är inte granskat här, eftersom hon och den huvudansvarige för projektet svarat oss att genomgången av Gillbergs forskningsmaterial inte ska göras inom ramen för projektet.

DET KANSKE LÅTER krångligt, men detta betyder inte att GU inte ska lämna ut materialet. Det är man skyldig att göra, menar Madeleine Leijonhufvud. En tolkning av kammarrättens dom är att Eva Kärfve kan ta del av materialet, men inte använda sig av det. Eva Kärfve har dock en annan syn på det hela.

– Jag ser det som helt grönt för min del att använda mig av materialet. Det är en oerhört sparsmakad analys av de metodiska problemen som jag vill använda mig av, inte av sekretessbelagda uppgifter.

Hon tycker att "projektargumentet" handlar om en ren formalitet som utnyttjats. Men till viss del är det hennes eget fel; hon borde ha formulerat sig tydligare i sin anmälan, menar hon.

– Men måste det här etikgranskas så

motsätter jag mig inte det. Jag kan inte tänka mig att Vetenskapsrådet skulle komma till en annan slutsats än kammarrätten.

Madeleine Leijonhufvud ser dock en mycket enklare lösning.

– Varför låter inte Göteborgs universitet Vetenskapsrådet granska det här? Det är viktigt, för allas skull, att vi gör det.

Det tycker också Eva Kärfve:

– Jag är den förste som skulle välkomna att Vetenskapsrådet granskar materialet vad gäller oredlighet i forskning. Men det finns också en annan aspekt av det här. Gillbergs forskning har en förhandsvinkling på att psykosociala faktorer inte har någon betydelse för DAMP-diagnosen. Det är i första hand det som intresserar mig.

Fotnot: En granskning av Vetenskapsrådet kan bara ske efter rektors begäran.

I februari begärde Christopher Gillberg och Peder Rasmussen att få en opartisk granskning av materialet. Rektor Bo Samuelsson skickade då en förfrågan till Vetenskapsrådet om förslag på oberoende experter. Den 21 mars tog dock Gillberg och Rasmussen tillbaka sin begäran med motiveringen att materialet granskats av Etiska rådets ordförande, professor Ove Lundgren.

Allan Eriksson
Lars Nicklasson

...också Leif Elinder ifrågasätts

Leif Elinder agerar inte inom tjänsten utan som privatperson. Därför bör han inte få tillgång till forskningsmaterialet. Det menar Gillberggruppen som stödjer sig på ett brev från stadsjuristen i Uppsala kommun där Elinder är barnläkare. Vid rektors kansli menar man dock att stadsjuristens brev inte har någon betydelse i sammanhanget.

I **AUGUSTI SKICKADES** ett brev från avdelningen för barn- och ungdomspsykiatri (där Christopher Gillberg är chef) till stadsdirektören i Uppsala kommun. I detta behandlas ett annat brev – ett "tjänstebrev" som Leif Elinder skickat till avdelningen i juli med en begäran om att få ut kopior på handlingar avseende forskningsetisk prövning av Gillbergs DAMP/ADHD-studie.

Eftersom Elinder skrivit i tjänsten,

"med tjänstadress, i tjänstekuvert och med tjänsteporto", ställs frågan om dessa "aktiviteter" ingår i det uppdrag han har som läkare i Uppsala kommun. "Då Elinder saknar forskarutbildning och vetenskaplig dokumentation är det inte uppenbart att hans begäran verkligen är att betrakta som såsom ett tjänsteärende". Man undrar också om Uppsala kommun är beredd att betala de merkostnader som Elinders agerande orsakar avdelningen för barn- och ungdomspsykiatri. Stadsdirektören informeras vidare om att "Elinder skickat opinionsskapande tjänstebrev till icke yrkesrelaterade vänner och bekanta som inte på något sätt har anknytning till hans arbete i Uppsala kommun".

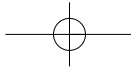
Om inte detta ingår i Leif Elinders arbetsuppgifter borde ärendet, enligt brevet, behandlas som tjänstefel.

I ett e-brev tar Mats Sundmark, stadsjurist i Uppsala, upp ärendet i oktober.

"Elinders begäran om utlämnande av handlingar från Göteborgs universitet rymmer inte inom ramen för Leif Elinders arbetsuppgifter vid Uppsala kommun..." Eftersom agerandet bedöms vara av privat natur konstaterar Sundmark också att eventuella räkningar får ställas till Elinders privata adress.

Frågan är dock om stadsjuristens brev kan påverka ärendet i sig. Bengt Wedel, byråchef vid rektors kansli, anser inte det. Förklaringen är enkel: I kammarrättens domskäl finns inte ett ord om Elinders arbetsgivare. Paragrafen i sekretesslagen (14 kap, 9 §) som domslutet bygger på ställer inte heller några villkor kring vilken typ av person som material med förbehåll kan lämnas ut till.

Allan Eriksson
Lars Nicklasson

Krönikan

FOTO: GÖRAN LARSSON

Internet i religionens tjänst

NY INFORMATIONS- och kommunikationsteknologi som Internet, mobiltelefoni och satellittelevison tycks i allt högre utsträckning påverka hur vi organiserar och lever våra liv. Trots detta vet vi fortfarande relativt lite om hur människor använder, samspelar och påverkas av de nya möjligheter och problem som tekniken skapar. Inom mitt eget forskningsområde, religionsvetenskap, finns det exempelvis anledning att fundera över om och i så fall hur religiösa minoritetsgrupper använder ny teknik för att behålla kulturella och religiösa särarter. I vilken utsträckning sprids religiös fanatism och hat via Internet? Är det kommunikationsteknologins fel att så kallade terroristorganisationer får ett allt större utrymme i debatten?

Mot denna bakgrund har forskarsamhället motiverat att dels dokumentera religiösa gruppers aktiviteter på Internet, dels att se hur de nya kommunikationsmöjligheterna påverkar människors religionsutövning.

NÄR DET GÄLLER etniska, kulturella och religiösa minoritetsgrupper är det speciellt viktigt, enligt min åsikt, att ta reda på hur information som hämtas från Internet kan användas för att skapa identitet och sammanhållning mellan människor, oavsett tid och rum. Med hjälp av e-post och chatt kan exempelvis muslimer idag söka normativa svar, från en stor del av världens muslimska auktoriteter, om hur man skall leva som muslim i Sverige. Ett faktum som både kan leda till ökad isolering och avståndstagande från majoritetssamhällets värderingar och ideal.

När det gäller muslimska aktiviteter på nätet går det att finna hemsidor som stödjer så kallade liberala tolkningar, som ligger i linje med merparten av svenskars uppfattningar, men det går också att hitta hemsidor som öppet förespråkar heligt krig och hyllar Osama bin Ladin och det forna talibanstyret i Afghanistan. Dessa hemsidor påverkar muslimer i Sverige på ett flertal sätt. Bland annat genom att de sprider en stereotyp bild av hur muslimer uppfattas tänka, tycka och agera enligt många icke-muslimer. Trots att långt ifrån alla muslimer sympatiserar med talibanerna eller studerar dessa hemsidor lyfts ofta den forna regi-

men i Kabul fram som ett exempel på hur "alla" muslimer egentligen vill utforma framtidens samhällen i den västerländska debatten. På ett motsvarande sätt menar många muslimer att den pornografi, våld och dekadens som återfinns på Internet bör ses som en illustration av västvärldens låga moral och sönderfall. Ur dessa båda perspektiv tycks Internet inte bidra till ökad kunskap eller en mer mångfasetterad bild av varken islam och muslimer eller västerlänningar, snarare tvärtom.

OM VI VILL SKAPA kraftfulla strategier för hur forskning om ny informations- och kommunikationsteknologi bör bedrivas är det tydligt att det finns ett stort behov av nya teorier och metoder. Samtidigt är det viktigt att betona att gränserna mellan "ren" nätforskning och traditionell forskning tycks bli allt mer flytande. Med tekniska förbättringar, framför allt i form av ökad tillgång, mobilitet och större flexibilitet, kommer sannolikt avståndet och skillnaderna mellan on-line och "traditionell" off-line forskning att minska. För att ta tillvara de nya former av källmaterial som återfinns på Internet är det speciellt viktigt att vi inte låter oss fångas av mediets oöverskådlighet eller inneboende potentialer utan håller fast vid traditionella forskningsmetoder (exempelvis källkritik, intervjuer och deltagande observationer), samtidigt som nya metoder och teorier utvecklas för att möta de krav som mediet ställer på forskarsamhället.

AVSLUTNINGSVIS är det på plats att betona att teknik inte är en drivkraft i sig själv. Fortfarande är det människor som lägger upp information, startar hemsidor och som väljer bland det enorma utbudet av tillgängliga informationskanaler på nätet. Ur detta perspektiv är det orimligt att antaga att nätet i sig själv skulle vara en förklaring till varför vissa typer av politiska eller teologiska tolkningar tycks frodas på nätet.

Göran Larsson

Forskare vid institutionen för religionsvetenskap

Språkspalten

Om kisseri och jobsökeri

HUR UPPSTÅR en ny trend i språket? Det finns förstås många olika trender, men det är inte ovanligt att de har med värderingar att göra. Här är ett exempel. Just nu verkar det som om det blir allt vanligare att bilda ord som slutar på *-eri* för att beteckna 'upprepad handling' e d. En läkare kan fråga en patient: – *Hur har vi det med kisseriet?* Och jag har hört att jobsökeri kan ta mycket tid i anspråk. Inget av dessa ord finns upptaget i *Svensk baklängesordbok*, som är från början av 1980-talet. Däremot finns i den boken många helt neutrala benämningar på inrättningar eller anläggningar, som *maskineri*, *tvätteri* osv, som inte är relevanta i detta sammanhang. Och dessutom finns det gott om ord som *griseri*, *fåneri* och *lycksökeri*, som är sådana som jag tänker behandla här.

När ändelsen *-eri* förr användes i nybildningar till substantiv var det ofta fråga om att förstärka en negativ attityd som redan fanns i substantivet. I *Svensk baklängesordbok* finns ord som *jultomteri*, *sportfåneri*, *fuskeri* och *pjoskeri*. Och så har vi förstås gamla verbavledningar som *hyckleri* och *fromleri*. I vissa fall tycks t o m ändelsen i sig ha burit den negativa betydelsen ensam, som i *skriveri(er)*.

Det som nu tycks hända är att ändelsen *-eri* blir mer och mer allmän, och att den ersätter *-ande*, som tidigare var den ändelse som kunde användas helt fritt för att ange 'upprepad handling' e d, som i *kissande* och *jobsökande*. Nu kanske *-ande* känns lite för stilistiskt högrävande, särskilt som avledning av mer vardagliga uttryck som *kissa* och *söka jobb*. Och så väljer man *-eri* i stället. Den negativa värderingen tycks samtidigt ha starkt försvagats. Men visst finns det kvar en lite negativ biton, av typen 'inte så viktigt', i *-eri?* Eller något förminskande eller förmildrande? Ge mig gärna fler nya exempel! Det som tycks pågå är alltså att om en ändelse, som i det här fallet *-ande*, får en annan stilnivå, kan en annan ändelse, *-eri*, få andra värderingar förknippade med sig. Så går det ofta till vid språkförändring.

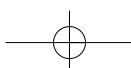
Ett annat slags värdering kunde kallas social eller kulturell. Den avspeglar sig t ex i att vi säger *Amerika* och menar *USA*, *amerikan* och menar *USA-innevärdare* osv. Själv Latinamerikas länder som Kanada är förstås amerikanska i geografisk mening, men när vi använder amerikansk här i landet handlar det i säkert nittio procent av fallen om det land som har det största inflytandet på svensk kultur och svenskt liv över huvud taget. Men även kulturella värderingar kan ju förändras, och då kommer säkert också det språkbruket att förändras.

Skicka dina frågor direkt till:
kerstin.noren@svenska.gu.se

Kerstin Norén
INSTITUTIONEN FÖR SVENSKA SPRÅKET
PROREKTOR

FOTO: GÖRAN LARSSON

PEDAGOGISKA PRISTAGARE 2003

Miljövetare som gillar utvärderingar

Thomas Sterner, Fredrik Carlsson, Wisdom Akpalu, Olof Johansson Stenman, Håkan Eggert och Peter Martinsson är nöjda miljöekonomer som nu får pris.

text: EVA LUNDRÉN, ALLAN ERIKSSON foto: GÖRAN OLOFSSON

Ekonomi och miljö hör ihop. Det vet man på avdelningen för miljöekonomi. Samt att samarbete över gränser och mellan olika institutioner, fakulteter, universitet och länder kan leda till oanade resultat.

HIT KOMMER doktorander från så olika länder som Rumänien, Bangladesh, Tanzania och Zimbabwe. Tillsammans med svenska kollegor lär de sig kombinera kunskaper om ekonomi och samhällsvetenskap med insikter om miljö och naturresurser.

1990 – det var då avdelningen för miljöekonomi vid institutionen för nationalekonomi med statistik startades av de två entusiasterna Thomas Sterner och Gunnar Köhlin. Sedan dess har verksamheten vuxit och blivit den ledande när det gäller miljöekonomi i Sverige.

Sedan 1991 stöds avdelningen av SIDA:s miljöenhet – vilket bland annat lett till möjligheter att samarbeta med länder i tredje världen.

– Vi har runt 25 doktorander men får varje år ett hundratal ansökningar från hela världen, berättar Thomas Sterner. Det känns inget vidare att behöva tacka nej till så många, alla är oerhört kvalificerade och väldigt entusiastiska.

Utbildningen består av traditionella föreläsningar – men också av fallstudier.

– Det kan gälla påhittade länder med ekonomiska problem eller bristande resurser, berättar Håkan Eggert, forskare vid avdelningen. Men vi har också haft verkliga länder som vi kunnat hjälpa med något, som projektering av en nationalpark till exempel.

Varje ny kurs inleds med en genomgång av vad de tidigare studenterna tyckt i kursvärderingen – man berättar vad som ändrats och vad man behållit från tidigare kurser.

– Det är oerhört viktigt att studenterna får klart för sig att kursvärderingarna faktiskt betyder något, förklarar forskaren Olof Johansson Stenman. Vi lägger ner väldigt mycket tid på de här utvärderingarna och frågar i detalj om allt – hur lärare, böcker, exkursioner och så vidare varit. Och studenterna uppskattar verkligen möjligheten att påverka.

NU HAR AVDELNINGEN för miljöekonomi fått årets pedagogiska lagpris – högtidlig prisutdelning skedde vid doktorspromotionen den 18 oktober.

– Det är viktigt att pedagogiska insatser uppmärksammas, menar forskaren Fredrik Carlsson. Även om man från universitetets sida alltid säger att pedagogik är viktigt får man onekligen en känsla av att det är forskningen som prioriteras. Men att till exempel hålla en

bra föreläsning är svårt och kräver mycket förberedelse – är man osäker märker studenterna det direkt.

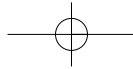
Cirka fyrtio procent av all miljörelaterad forskning i Sverige sker i Göteborg, ofta i gränsöverskridande projekt där GU samarbetar med Chalmers.

– Det är viktigt att visa att GU är ett miljöuniversitet, menar Thomas Sterner. Det gäller att öppna kontakter inom och utom universitetet och göra sig känd – och ett sådant här pris innebär en väldigt uppmuntrande bekräftelse på att vi är på rätt väg.

I motiveringen för priset står bland annat att avdelningen "utvecklats till en slagkraftig och dynamisk avdelning för utbildning inom det samhällsvetenskapliga miljöområdet" samt att man " varit en drivande kraft bakom det samhällsvetenskapliga miljövetarprogrammet" och att man även utvecklat ett framgångsrikt forskarutbildningsprogram.

Motiveringen betonar också att utbildningarna följs upp av noggranna utvärderingar och att studenterna är mycket nöjda.

PEDAGOGISKA PRISTAGARE 2003

Pratar med studenterna på deras språk

Så det är så här det fungerar! Plötsligt går det upp ett ljus för studenten – och Hans Ryberg blir lycklig. För det är förståelsen han vill åt i sin undervisning, den där känslan som sitter i på ett helt annat sätt än rabblande av kunskap.

HANS RYBERG är lärare i biologi, speciellt växtfysiologi och undervisar på alla nivåer – från orienteringskurser som inte kräver några särskilda förkunskaper alls till påbyggnadskurser inom biologiprogrammet.

– Jag försöker alltid hitta rätt nivå att förklara saker och ting på, berättar Hans Ryberg. Ingen ska behöva känna att han eller hon kommer med dumma frågor – det man själv inte förstår sitter säkert många andra och funderar över också. Med ärlighet och respekt kommer man långt, då får man positiv respons från studenterna.

Hans Ryberg har varit lektor vid botaniska institutionen sedan 1980. Som forskare har han suttit med näsan över elektronmikroskopet och studerat hur växter fungerar. Men numera är det mest undervisning han ägnar sig åt.

– **DET ÄR LÄTTARE** att få kontakt med studenterna under gruppövningarna än vid vanliga föreläsningar, även om det också då gäller att vara engagerande. Om jag i undervisningen kan knyta an till sådant som studenten redan känner till blir det lättare att förstå, sammanhangen blir inte så märkvärdiga.

Naturvetenskap är ett område som länge haft problem att attrahera studenter. Men Hans Ryberg anser att just biologi är ganska populärt.

– Allt går i vågor, både i samhället och i naturen. Så småningom kommer intresset för naturvetenskap att öka – särskilt när man ser nyttan av området. Ju fler som exempelvis läser biologi desto större blir chansen att förståelsen för de större sammanhangen i naturen ökar – och betydelsen av detta blir ju allt mer uppenbar.

Hans Ryberg har nu utsetts till en av årets pedagogiska pristagare. I motiveringen betonas bland annat hans gedigna ämneskunskaper och hans genuina intresse för undervisnings- och utbildningsfrågor samt att han stimulerar studenternas intresse och får dem att förstå de större sammanhangen.

Monica Haglund-Dragic och Hans Ryberg tar emot diplom under promotionen.

Utan facit i hand

För nya grepp inom översättarutbildningen har Monica Haglund-Dragic på institutionen för tyska och nederländska fått pedagogiskt pris.

– **Jag försöker få studenterna att tänka självständigt och deras åsikter är lika mycket värda som mina, säger hon.**

MONICA HAGLUND-DRAGIC har utvecklat ett mycket framgångsrikt kursmaterial vid översättarutbildningen, när det gäller översättning från tyska till svenska.

– Jag blev helt överrumplad när vice-rektor Bengt-Ove Boström ringde och berättade att jag hade fått priset. Jag visste inte vad jag skulle säga, men jag blev väldigt glad förstås, säger hon.

Enligt motiveringen får Monica Haglund-Dragic priset "för hennes förmåga att anpassa undervisningen efter studenternas varierade förkunskaper och för att hon stimulerar studenterna till ett starkt engagemang för sina studier. Detta åstadkommer hon bland annat genom att involvera studenterna i kursuppläggningsen och genom den öppna dialog med vilken hon bedriver sin undervisning".

Själv tycker hon att motiveringen stämmer väl in på hennes ambition att aktivera studenterna att tänka självständigt.

– Det finns inget facit eller någon färdig mall vid översättning. Ingen översätt-

ning är helt perfekt och allt kan göras bättre. Men man måste också vara självkritisk och noggrann och samtidigt våga lita på sitt kunnande.

– Därför försöker jag föra in det teoretiska i översättningsarbetet, även om många tenderar att tycka att det inte är lika viktigt. Studenterna behöver – förutom de rent språkliga färdigheterna – få de analytiska instrumenten för att förstå språket. På senare år har det glädjande nog också kommit flera svenska avhandlingar om översättningsproblematiken, som naturligtvis tas upp i undervisningen.

Vad betyder priset för dig som pedagog?

– Det är väldigt viktigt i ett universitets-sammanhang. Den pedagogiska sidan får inte den tyngd den borde ha och det är synd. För institutionen, översättarutbildningen och för mig personligen är priset stort och det är mycket glädjande. Här på institutionen har jag blivit uppvaktad med både blommor och tårta.

Vad ska du göra med pengarna?

– Jag funderar på att göra något privat, att resa till Brasilien och hälsa på goda vänner. Det har jag drömt om länge. Vi får se... men det vore hemskt spännande.

Notiser

Bo Rothstein får SULF-pris

BO ROTHSTEIN, professor i statsvetenskap, har tilldelats 2003-års pris för utmärkta insatser för att främja akademisk frihet och autonomi. Han får priset för att han "rakryggat och konsekvent försvarat universitetslärares oberoende och integritet".

Bo Rothstein har i sina ställningstaganden inom akademien och i den offentliga debatten argumenterat för betydelsen av oberoende universitetsundervisning och fri forskning, skriver SULF i sin motivering.

SULF:s pris inrättades 2001 och delas ut till en person eller en organisation som har gjort utmärkta insatser för att främja akademisk frihet och autonomi, i Sverige eller internationellt.

Prissumman är på 15 000 kronor.

FOTO: JOHAN OLSSON/NOU

Pris till Barbara Czarniawska

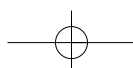
I OKTOBER MOTTOG Barbara Czarniawska, professor i företagsekonomi vid Handelshögskolan, Wihuri International Prize i Helsingfors. Hon är den första svensk, första kvinna och den första ekonom som får det prestigefyllda priset.

Prissumman på 100 000 euro är personlig. Barbara Czarniawska tänker dock inte spendera dem på några extravaganser.

– Folk har frågat mig om jag inte ska åka till Mauritius eller köpa en ny flott bil. Men, nej, jag tänker behålla dem till äldre dagar. Det behövs. Som invandrare har jag inte samma villkor som andra.

De senaste åren har hon bland annat lett ett forskningsprogram som studerat organisering av större städer, undersökt hur fenomen som företag och företagande beskrivs i film och böcker, och tittat på e-affärsers betydelse för organisering av företag.

Wihuripriset delas enligt stadgarna ut till en person som genom "kreativa insatser synnerligen bidragit till att utveckla och föra mänskighetens kulturella och ekonomiska tillväxt framåt."

Varvsarbetarens dotter har en tongivande roll i debatten

text: EVA LUNDGREN foto: HILLEVI NAGEL

Je ne regrette rien.

Edith Piaff ekade i huvudet på Marie Demker när hon som barn sjöng sånger hemma i lägenheten i Krokslätt.

Sedan dess har hon hunnit göra mycket mer än hon som liten någonsin kunnat ana. Hon ångrar ingenting.

VARFÖR JUST FRANKRIKE? blir den naturliga frågan när Marie Demker visar de många böcker hon skrivit: *I nationens intresse; om gaullismens partiideologi, Sverige och Algeriets frigörelse 1954-1962, Från Bastiljen till Maastricht.*

Den bok hon just nu håller på med handlar om fransk avkolonisering.

– Frankrike har alltid fascinerat mig. Varför vet jag egentligen inte, svarar Marie Demker och ser funder-sam ut.

Redan när Marie Demker gick i femte klass och hon och hennes föräldrar skulle informeras om språkvalen i

skolan – Krokslättsskolans aula, andra våningen till höger – visste Marie Demker att det var franska eller inget alls som gällde.

– Kanske berodde det på söndagsskolan. Mina föräl-

” Det är viktigt, inte minst för den unga generationen, att förstå att det inte bara gäller att tycka – man måste skaffa sig insikter och kunskaper också.

drar tillhörde Saronkyrkan som bedrev ett omfattande missionsarbete bland annat i Centralafrikanska republiken och Kongo. Vi fick lära oss en massa om de här länderna och till söndagsskolan kom också missionärer och berättade. Ibland fick vi besök av människor som var svarta – detta var i början på sextioalet, vilken vanlig Svensson hade sett någon svart då? Och de talade frans-

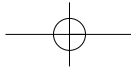
ka – det var världen som kom till min söndagsskola.

Men det var också musiken – Marie Demker, som inte skulle ha något emot att jobba som vokalist på en rökig jazzklubb, fångades tidigt av musikens makt. Inte minst franska visor. Edith Piaff.

Och när Marie Demker senare i livet kom i kontakt med franskt tänkande kände hon att detta var precis vad hon sökte – de logiska systembyggena, de vackra teorierna, matematik och filosofi – Bourdieu, Foucault, Derrida.

– Tänk att man i Frankrike har en filosof som utbildningsminister! Bara där vågar man ställa de stora frågorna utan att vara rädd för att verka patetisk. Kriget i Irak, klassklyftorna, synen på de före detta kolonierna – det finns en förmåga att lyfta diskussionen, att se frågorna som en del av något större. Och de intellektuella deltar självklart i samhällsdebatten, med sitt bredare perspektiv ger de tyngd åt de dagliga frågorna.

Marie Demker är statsvetare – det märks att hon brinner för sitt ämne. Hennes man Ulf Bjerdeld säger att hon borde ha en avstängningsknapp eftersom hon ofta kan jobba tills hon stupar. Hon har lätt att få migrän

och en kronisk virusinfektion har åsamkat henne flera hjärnhinneinflammationer.

Men politik, särskilt de ideologier och tankesystem som ligger bakom, upphör inte att fascinera Marie Demker. Och ibland kan hennes entusiasm få till följd att även andra intresserar sig. Svensk utrikespolitik och sambandet med immigrationspolitiken är ett ämne Marie Demker ägnat mycket tid åt – vilket bland annat gjort henne till den kvinnliga politiska kommentator som är mest citerad i landet.

– Jag är glad över det intresse min forskning fått – det visar att statsvetenskap har något att bidra med i samhällsdebatten. Statsvetare kan se problemen utifrån andra vinklar, komma med ett större perspektiv och göra jämförelser – allt detta är betydelsefullt för att upp- och nedgångar i till exempel synen på invandrare inte ska tolkas så dramatiskt.

Bland annat har Marie Demker förklarat att hon inte tror på ett främlingsfientligt parti i Sverige.

– Det beror på att vänster-högerskalan är så dominerande i svensk politik. I exempelvis Norge finns fler skiljelinjer – mellan land och stad, mellan centrum och periferi – där kan även främlingsfientlighet finna en plats. Men det beror också på att svenska politiker varit skickliga på att inte öppna för ett visst slags språkbruk. Jag tror nämligen att språket formar tanken mer än tanken formar språket. Det är inte oskyldigt att tala om främlingar och utlänningar i stället för invandrare och flyktingar.

Men det beror också på att Sverige inte var med i andra världskriget.

– Vi hade en intakt produktionsapparat efter kriget och var helt enkelt tvungna att ta in folk utifrån. För femtio år sedan var inte minst Göteborg fullt av folk från Italien, Tyskland och Jugoslavien. Vi har hunnit vänja oss vid människor med ett annat ursprung även om jag kan hålla med om att det är skillnad på arbetskraftsinvandring och flyktingar.

HON ÄR UPPVUXEN i ett typiskt arbetarhem – pappa jobbade på varvet, mamma var hemma. Fortfarande blir hon lycklig när hon kommer till hamnen och får känna doften av hav och dieselloja.

Men Marie Demker kommer också ihåg den förundrade avund hon kunde känna när hon var hemma hos en kompis från övre medelklassen – det röriga hemmet, folk som bara kom och gick.

– Hemma hos mig var det viktigt att vara skötsam och ordentlig. Hel och ren. Man kan ju säga att jag genom att göra en klassresa brutit mig ut ur det sköt-samma. Men paradoxalt nog fanns där en sorts frihet också. Det handlade inte så mycket om vem man var utan om vad man gjorde. Bara man höll sig till reglerna var man OK. Mina föräldrar förstod mig kanske inte – det är sant. Men de gjorde heller inte anspråk på att förstå. När jag jämför hur jag är mot mina egna barn är jag säkert mer öppen och nära dem än mina föräldrar var mot mig. Men det finns en fara i att vara alltför nära – i att penetrera barnens sätt att vara, inte lämna dem ifred. Jag hörde en intervju med Leonard Cohen där han säger att föräldrarnas uppgift är att lära barnen ”good manners”. Kanske borde vi nöja oss med det – med ”good manners” kommer man trots allt ganska långt.

Efter gymnasiet började Marie Demker på Hvitfeldtska gymnasiet. Hon stod ut i två dagar. ”Jag ser bara armbågar i min klass” var det skäl hon gav kuratorn när hon slutade.

I stället började hon jobba på en annonsbyrå. Vid 17 blev hon Sveriges då yngsta fackklubbsordförande.

Men efter ett par år var hon arbetslös.

– Det händer ibland att man träffar människor som ser vad man verkligen behöver. Den arbetsförmedlare

jag fick insåg att jag behövde utbildning och ordnade så att jag fick utbildningsbidrag och kunde gå vuxen-gymnasiets sociala linje. Jag var absolut yngst, de flesta av mina kurskamrater var medelålders – och jag har aldrig lärt mig så mycket – på lektionerna men inte minst av mina studiekamrater.

” Man förstår inte universitetets mångfald – och inser inte vilka konsekvenser de beslut man fattar får för den där adjunkten ute på någon institution som har ett arbete att sköta.

Hon började jobba som läkarsekreterare och läste gymnasiebiologi och fysik vid sidan om.

Drömmen var att komma in på läkarlinjen.

Men så småningom kom Marie Demker in på journalistutbildningen i stället.

– Efter utbildningen jobbade jag några år. Men jag tyckte att jag behövde mer kunskap så 1984 började jag läsa statsvetenskap.

Sedan dess har hon varit fast.

Sin forskarutbildning började hon 1987, samma år som sonen Axel föddes. Doktorerade gjorde hon med en avhandling om gaullismen. Hennes handledare, Bo Särilvik, var en omtänksam professor, som på ett försynt sätt förstod att Marie Demker, nyskild med ett litet barn, inte alltid hade det så lätt. Vid licentiatseminariet fick även lille Axel en present.

– Statsvetenskap är ett brett ämne som handlar om makt och rättigheter. Det är viktigt, inte minst för den unga generationen, att förstå att det inte bara gäller att tycka – man måste skaffa sig insikter och kunskaper också.

DEMOKRATI HANDLAR OM att leva tillsammans. Något som oroar Marie Demker är att samhället alltmer fragmenteras i olika grupper.

– Våga vägra vara individualist! Individ kan man bara vara i en gemenskap. Vi kan tycka olika men hela tiden måste vi tolerera, acceptera och övertyga varandra.

Det kan vi bara göra i någon sorts gemenskap.

Hon har nyligen blivit lektor och sitter sedan tre år tillbaka i universitetets styrelse.

– Det görs en massa välvilliga insatser inom ledningen, ändå blir det fel. Man förstår inte universitetets mångfald – och inser inte vilka konsekvenser de beslut man fattar får för den där adjunkten ute på någon institution som har ett arbete att sköta. Nu ska vi ha ännu fler utbildningsplatser, säger man – men vad betyder det för adjunkten som ska försöka hinna med 500 undervisningstimmar och samtidigt bli klar med sin avhandling? På en institution finns kanske femtio forskare. Av dem är 25 doktorander, hälften är projektanställda, någon har utbildningsuppdrag, en och annan har doktorandtjänst. Av de övriga 25 är någon professor, resten har projekt finansierade av exempelvis Vetenskapsrådet. De går på lösen år efter år. De anslag man får måste räcka till allt – till rummet man har, dator, telefon, kopiering. Det är inte som att vara anställd i ett företag, ändå jämförs vi hela tiden med näringslivet.

JUST NU ÄR MARIE DEMKER fullt upptagen med sin nya bok – om avkoloniseringen av Frankrike.

– Det gällde att förändra Frankrike från en global makt till en europeisk stormakt. Pierre Mendès-France hade lyckats avbryta Frankrikes krigföring i Vietnam, nu ville han göra samma sak i Algeriet. Men att förändra ett lands identitet kan aldrig ske utan att landets maktförhållanden ändras och Mendès-France fick militären emot sig.

Den politiska betydelsen av vår identitet, förhållandet mellan religion och politik, makt och rätt – allt detta hör till frågor som engagerar Marie Demker.

– Jag vill gärna bidra till en upplyst samhällsdebatt. I grunden handlar forskning nämligen om omsorg – om att vara både förstående och kritisk till sin omgivning. Människan har skapats med förnuft, intellekt, fri vilja och förmåga att forma rätt och fel – samt med en drift att söka sanningen. Och det är det som utgör det gudomliga i oss.

Marie Demker

Yrke: Lektor vid statsvetenskapliga institutionen, lärare-representant i GU:s styrelse, medlem i Vetenskapsrådet

Familj: Maken Ulf Bjereld, sonen Axel, 16 år, samt makens döttrar Ylva, 19 år, och Anna snart 22 år samt katten Felix 8 år.

Bor: Sedan drygt tio år i Vasasta'n, Göteborg.

Intressen: Musik, sjunger gärna jazz, spelar piano, politik, filosofi, växter, hav och båtar, litteratur och så Frankrike förstås

Motto: Allt är möjligt

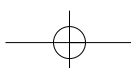
Böcker: *I nationens intresse? : gaullismens partiideologi 1947-1990, Från Bastijen till Maastricht: en introduktion till modern fransk politik, Religion och politik: den europeiska kristdemokratins dilemma, Sverige och Algeriets frigörelse 1954-1962: kriget som förändrade svensk utrikespolitik.*

Tillsammans med Cecilia Malmström: *Ingenmansland?: svensk immigrationspolitik i utrikespolitisk belysning*

Tillsammans med Arne Halvarson: *Statsskicket i elva länder: en faktasamling*

Tillsammans med Ulf Bjereld: *Utrikespolitiken som slagfält: de svenska partierna och utrikesfrågorna*

Tillsammans med Ulf Bjereld och Jonas Hinnfors: *Varför vetenskap?: om vikten av problem och teori i forskningsprocessen*

tema **VETENSKAPLIGA TIDSKRIFTER**

Vetenskapliga tidskrifter kostar GU över tretton miljoner varje år

texter: EVA LUNDGREN foto: GÖRAN OLOFSSON

En skenande prisutveckling. Men också ett system som begränsar informationens frihet och berövar forskarna rätten till sina egna resultat.

De vetenskapliga tidskrifterna har på senare tid börjat utsättas för allt kraftigare kritik.

NÄR DU SITTER FRAMFÖR DATORN verkar hela systemet underbart praktiskt. Med några tryck på tangenterna har du tillgång till UB:s hela utbud av vetenskapliga tidskrifter – över 14 000 i alla möjliga ämnen. De bara finns där – det enda du som GU-anställd behöver göra är att skaffa lånekort på UB.

Och det är gratis – åtminstone verkar det så.

Den som betalar är UB, eller snarare Göteborgs universitet, eller ännu mer exakt – du, via skatten.

Och det är inte lite du betalar – sedan 70-talet har prisspiralen tagit fart och den snurrar i allt snabbare takt.

– Det känns allt svårare att behöva stå inför universitetsstyrelsen och förklara att nu behöver vi ytterligare två miljoner kronor för att köpa exakt samma tidskrifter som vi inhandlade året innan, berättar UB:s överbibliotekarie Jon Erik Nordstrand. Hittills har vi fått de där extra miljonerna varje år men det säger sig självt att det finns en gräns för vad universitetet har råd med.

Att tidskrifterna numera mest finns som e-tidskrifter och förlagen alltså kan

spara in på papper, tryck och distribution har inte fått priserna att gå ner. Tvärtom. På fem år har UB:s kostnader för tidskrifter inom exempelvis medicin och naturvetenskap ökat med 40 procent.

” – Det känns allt svårare att behöva stå inför universitetsstyrelsen och förklara att nu behöver vi ytterligare två miljoner kronor för att köpa exakt samma tidskrifter som vi inhandlade året innan.

ÖVERBIBLIOTEKARIE JON ERIK NORDSTRAND

– **ELSEVIER HETER DET STÖRSTA** förlaget som ger ut vetenskapliga tidskrifter. För 2004 betalar UB 493 367 euro, eller cirka fyra miljoner kronor, enbart till detta förlag.

– Förr prenumererade vi på tidskrifter titel för titel. I dag, när de flesta tidskrifter finns på nätet, är det hela paket som gäller – i fallet Elsevier hela deras utgivning, förklarar Jon Erik Nordstrand. Måste vi spara är det inte Elsevier vi drar in på eftersom de tidskrifter som ingår i deras utgivning hör till de tongivande inom många områden. I stället är det avtalen med de små förlagen vi säger

upp, trots att deras prishöjningar varit måttfulla. Vi gynnar alltså monopolen på bekostnad av de små.

DET ÄR FRAMFÖR ALLT inom naturvetenskap, teknik och medicin som kostnaderna skjuter i höjden.

Biomedicinska bibliotekets budget för e-tidskrifter, tryckta tidskrifter och databaser uppgår i år till cirka nio miljoner kronor.

– Det hela bygger på ett märkligt system, menar Agneta Olsson, chef för Biomedicinska biblioteket. Universitetet betalar forskarens löner. Sedan skickar forskaren en gratis artikel till en tidskrift för att få den publicerad. Han eller hon skriver på ett dokument där copyrighten överläts till förlaget. Andra forskare bidrar till tidskriften, ibland helt gratis, med peer-review eller medverkar som redaktörer. Sedan får universitetet för dyra pengar köpa tillbaka allt man själv varit med och producerat.

Det handlar om statliga pengar, påpekar Jon Erik Nordstrand.

– **STATEN ÄR INBLANDAD** i nästan all forskningsfinansiering, även den som kommer från exempelvis Wallenbergstiftelsen, och det är med statliga medel vi köper tillbaka våra egna resultat från vinstgivande företag. Man kan säga att världens alla bibliotek donerar flera miljarder varje år till exempelvis Elsevier.

Men för forskarna är tidskrifterna nödvändiga. Det är genom att publicera

sig i en prestigetidskrift forskaren meriterar sig till de stora forskningsanslagen och de attraktiva tjänsterna. För meriteringen är det lika viktigt var något skrivs som vad som skrivs.

– Exakt samma rapport värderas högre om den är publicerad i en högt rankad tidskrift än om den går att läsa på någon mindre prestigefylld plats, påpekar Jon Erik Nordstrand. Det beror förstås på att det är så svårt att få in en artikel i en välrenommerad tidskrift – *Nature* till exempel refuserar cirka 99 procent av alla insända bidrag. Men det är ändå ett märkligt system.

Hur ska man då komma åt problemen? I universitetets verksamhetsplan 2004-2006 står bland annat att UB ska verka för alternativa publiceringsvägar. Och sådana finns redan.

– Det kallas *Open Archives* – fulltextarkiv där forskarna själva lägger ut sitt material, berättar Torgny Hag, förste bibliotekarie vid Biomedicinska biblioteket. Ett exempel är *Public Library of Science* som initierades av bland andra nobelpristagaren och chefen för National Institutes of Health, Harold Varmus. Men motrörelser finns även i Sverige – i Lund har man exempelvis startat något som kallas *LU Research* – en bibliografisk referensdatabas för forskare som är gratis att ta del av.

MEN DET ÄR OCKSÅ en principfråga – det universitetet är med och finansierar borde universitetet också ha ekonomisk upphovsrätt till, menar Jon Erik Nordstrand.

– Kanske kommer det inga stora förändringar förrän själva belöningsystemet ändras, så att större vikt läggs vid forskarens resultat och mindre vid var någonstans resultatet är publicerat. På så sätt kan även alternativa publiceringssätt bli attraktiva för forskaren.

Den 2 december planerar Biomedicinska biblioteket en konferens med titeln ”*Jobba gratis – betala dyrt*”. Där ska nya vägar för vetenskaplig publicering diskuteras.

– Vi samarbetar med universitetsbiblioteket i Lund som kommer att ha ett liknande program dagen efter, berättar Agneta Olsson. Det handlar om att öka medvetenheten om de här problemen men också om att stärka det nationella samarbetet för att hitta lösningar.

Mer information om konferensen finns på <http://www.ub.gu.se/Gm/seminarium.html>

Öppna arkiv utmanar tidskrifterna

Publicera i en dyr tidskrift? Eller själv lägga ut sina resultat på nätet?

Det finns en tredje väg – att göra båda delarna, menar Ingemar Bohlin, forskare vid avdelningen för teknik- och vetenskapsstudier.

BUDAPESTINITIATIVET från år 2001 innebär att forskare från hela världen kommit överens om att verka för att vetenskapliga artiklar inom alla områden ska finnas fritt tillgängliga på nätet. Bland annat vill man övertyga tidskriftsredaktörer och lärda sällskap om vikten av fri publicering.

Det är den nya tekniken som utmanar de traditionella tidskrifterna. Öppna arkiv där forskare själva lägger ut sina artiklar innebär ju ett mycket snabbare och enklare sätt att nå ut med resultat än via traditionella tidskrifter.

Så kanske behövs inte de vetenskapliga tidskrifterna längre?

– Jovisst gör de det. Det handlar inte om att ersätta de etablerade tidskrifterna, förklarar Ingemar Bohlin vid avdelningen för teknik- och vetenskapsstudier som just forskar om övergången från pappers- till e-tidskrifter.

– Samtidigt som exempelvis de flesta

fysiker i dag lägger ut sina artiklar i databasen ArXiv för omedelbar läsning skickar de också sina artiklar till tidskrifterna. Dessa fysiker säger själva att de aldrig läser de här tidskrifterna. Men tidskrifterna behövs för att det är först när en artikel genomgått peer review och blivit kvalitetsbedömd som den anses publicerad. Man gör alltså både och, skapar parallella system och frågan gäller inte huruvida vi ska ha vetenskapliga tidskrifter eller ej utan vilken roll de ska spela.

TIDSKRIFTERNAS BETYDELSE i framtiden blir främst som kvalitetsgranskare, menar Ingemar Bohlin.

Och granskningen sker genom så kallad peer review – framstående forskare som skärskådar sina kollegors artiklar innan de publiceras.

Skulle man inte kunna tänka sig något annat sätt att bestämma kvaliteten?

– Det finns de som menar att det går lika bra att bara lägga ut artiklarna i en bas på nätet – så får de som sedan läser artiklarna själva sätta betyg – ungefär som man kan tycka till om vad man anser om en viss film eller bok på en del webbsiter. Men själv kastar jag aldrig ens en blick på vad andra tyckt om en film

Ingemar Bohlin – även om de nog måste sänka sina priser en hel del.

Av de cirka 20 000 akademiska tidskrifter som finns i världen är visserligen endast omkring 500 fritt tillgängliga på nätet. Men de fria tidskrifterna ökar ständigt.

– De traditionella tidskrifterna utsätts för en allt starkare press att anpassa sig efter nya krav. Många tidskrifter, som exempelvis *Nature* och *Science*, tillåter numera författaren att lägga ut sina texter på sina hemsidor efter publicering, förutsatt att man hänvisar till tidskriften.

Det är främst inom medicin, naturvetenskap och teknik de nya publiceringsformerna ökar. Inom samhällsvetenskap och humaniora går utvecklingen långsammare.

– Det kan finnas något i de kulturella mönstren som gör den nya tekniken mer användbar för en fysiker än för en historiker, menar Ingemar Bohlin. Inom fysik publiceras praktiskt taget allt i den första tidskrift dit forskaren skickar materialet – och även utkastet till en artikel är användbara. Inom humaniora måste forskaren ofta försöka flera gånger innan en artikel blir publicerad och humanistens utkast går inte att utnyttja på samma sätt som fysikerns förrän de fått en kvalitetsstämpel.

ÖPPNA ARKIV börjar numera skapas vid allt fler universitet – och Ingemar Bohlin ser en tendens till att varje lärosäte har ett eget arkiv, snarare än att man skapar databaser för olika ämnen. Ett exempel finns i Lund – *LU Research* – och vid GU skulle det kunna finnas något liknande:

– Fördelen med den här typen av arkiv framför ämnesresurser är att man kan dra nytta av den gemenskap som finns vid ett universitet. Men för att få forskarna intresserade av att lägga in sina texter i ett universitetsarkiv måste ledningen engagera sig och skapa ett klimat där sådant här uppfattas som betydelsefullt. Ett argument kan ju vara att ens avdelning förr eller senare kommer att utvärderas – då kan det vara värdefullt att ha allt man publicerat samlat i en bas.

” Men trots alla brister är detta sätt, där en forskare granskas av sina likar, den bästa metod vi har att bedöma forskning.

jag är intresserad av – och frågan är vilken betydelse ett sådant förfarande skulle få när det gäller vetenskapliga artiklar?

Men peer review är knappast ofelbart – det finns en hel litteratur om systemets alla brister.

– Godtycke, slarv och rena tillfälligheter har gjort att artiklar accepteras eller avisats på ohållbara grunder. Men framför allt finns det inbyggda konflikter i systemet. Särskilt inom samhällsvetenskap och humaniora men också inom andra områden finns många skilda åsikter om vad som är god kvalitet – vilket gör att peer review kan leda till väldigt olika bedömningar. Men trots alla brister är detta sätt, där en forskare granskas av sina likar, den bästa metod vi har att bedöma forskning.

Så de etablerade tidskrifterna kommer säkert att finnas kvar, menar

FOTO: GÖRAN OLSSON/STO

– Frågan gäller inte huruvida vi ska ha vetenskapliga tidskrifter eller ej utan vilken roll de ska spela, menar Ingemar Bohlin.

tema **VETENSKAPLIGA TIDSKRIFTER****Enkät** ▼**GU Journalen ställde två frågor**

Vad har det betytt för Dig att bli publicerad i en internationellt erkänd tidskrift?

Tycker Du att det här är ett bra meriteringssystem (trots att det kostar universitetet stora summor att köpa tidskrifterna)?

Teresa Lagergård**Birger Schmitz****Ann-Mari Svennerholm****Jan Borén**

Teresa Lagergård, PROFESSOR VID INSTITUTIONEN FÖR MEDICINSK MIKROBIOLOGI OCH IMMUNOLOGI

– Det är livsviktigt för en forskare att skriva i internationellt erkända tidskrifter. Man får kontakter med bra forskningsgrupper, förfrågan att vara med i olika forskningscentra, man får presentera sina resultat på kongresser etc.

– Det är viktigt att ha tillgång till de nya tidskrifterna genom abonnemang på Internet. Det är ett bra meriteringssystem.

Birger Schmitz, PROFESSOR VID INSTITUTIONEN FÖR GEOVETENSKAPER

– Att få sina rön publicerade i en internationellt erkänd tidskrift innebär ett erkännande av betydelsen av ens forskningsrön. Processen med konkurrensutsatt peer-review förfarande kan naturligtvis slå fel ibland, men för det mesta fungerar det. De riktigt stora vetenskapliga genombrotten publiceras ofta först i *Science*, *Nature* eller liknande tidskrifter. När jag läser om resultat publicerade i sådana tidskrifter vet jag att de granskats av ledande experter inom området. Jag kan också på ett enkelt vis få en sammanfattande bild av vart forskningsfronten rör sig.

– Detta är ett system som arbetats fram av forskarsamfundet under mycket lång tid och som är baserat på omfattande erfarenheter om hur forskning och forskarvärlden fungerar. Det är inget perfekt system men sannolikt det för närvarande bästa möjliga. Att värdera forskning är en mycket svår och komplex process. Det vore lättvindigt att slänga ut ett relativt väl fungerande system till förmån för något oprövat enbart på grund av brist på pengar. Jag tror GU:s roll inom den internationella forskningsvärlden skulle ytterligare marginaliseras om man försöker ställa sig utanför den gängse ordningen hur vetenskapliga resultat publiceras och värderas.

Ann-Mari Svennerholm, PROFESSOR VID INST. FÖR MEDICINSK MIKROBIOLOGI OCH IMMUNOLOGI

– Att publicera sig i högt rankade vetenskapliga tidskrifter är en av de viktigaste meriteringsgrunderna inom det medicinska ämnesområdet respektive för att bli erkänd som framstående forskare. Jag har haft mycket stor glädje av att tidigt under min forskarkarriär få arbeten publicerade i medicinska "prestigtidskrifter", bla *Lancet* och *Nature*, t ex när det gäller att få tjänster och anslag i stor konkurrens. I min forskargrupp strävar vi också efter att få våra vetenskapliga arbeten publicerade i så högt rankade internationella tidskrifter som möjligt, eftersom inte antalet publikationer utan var arbetena publiceras är viktigast, t ex när det gäller att få forskningsanslag från Vetenskapsrådet och andra viktiga forskningsfinansiärer. (Ett arbete i t ex *Nature* är mycket viktigare än 10-20 forskningsrapporter eller arbeten i mindre värenummerade tidskrifter).

– Jag tycker definitivt att universitetet ska fortsätta prenumerera på de viktigaste internationella tidskrifterna (även om det kostar en hel del) och se till att deras innehåll blir tillgängligt för alla som verkar på GU, t ex genom *PubMed* eller motsvarande. Publikationer i internationellt erkända tidskrifter bör fortsatt vara en viktig meriteringsgrund eftersom sådana arbeten vanligen utsatts för ett grundligt review-förfarande och därmed fått en kvalitetsstämpel. Meriteringsvärdet för publikationer som inte genomgått ett review-förfarande är tveksamt eftersom kvaliteten och tillförlitligheten av resultaten och tolkningar är svåra att bedöma, speciellt för utvärderare som inte är verksamma inom det aktuella forskningsfältet

Jan Borén, FORSKARE VID HJÄRT- KÄRLINSTITUTIONEN

– Det är givetvis roligt att få arbeten publicerade i tidskrifter med höga impact-factors, eftersom de uppmärksammas. Detta leder ofta till ett antal inbjudningar till olika konferenser. Jag tror dock att kvaliteten på publikationerna är viktigare än var de publiceras. Numera söker de flesta forskarna efter publicerade arbeten via *PubMed*, varför man har lättare att hitta intressanta publikationer oavsett var de publiceras. Det väsentliga är att man publicerar sig i tidskrifter som har en högklassig granskning av arbetena.

– Tyvärr är vetenskapliga tidskrifter dyra, men det är utan tvekan värt pengarna. Internet har dock medfört en stor förändring. Förr gick vi till biblioteken och kopierade arbeten, men numera laddar vi ner dem via våra datorer. Detta medför att behovet av biblioteken och de tryckta tidskrifterna har minskat radikalt.

Fråga Lund – där finns ScieCom

ScieCom, Svenskt resurscentrum för vetenskaplig kommunikation – så heter ett alldeles nybildat nätverk för landets forskare samt universitets- och högskolebibliotekarier.

Här kan man debattera och informera om vad som händer när det gäller publicering av forskningsresultat. Nätverket samlar också in, utvärderar och beskriver vetenskapliga artiklar.

DET ÄR BIBSAM, Kungl. bibliotekets avdelning för nationell samordning och utveckling, som sponsrar projektet. Administrativt och samordnande centrum finns vid Biblioteksdirektionen, Lunds universitet. Projektledare är förste bibliotekarie Ingegerd Rabow som också kommer att delta i den konferens om vetenskaplig publicering som Biomedicinska biblioteket vid GU arrangerar den 2 december.

– Vi bibliotekarier vid universitet och högskolor har i flera år slagit larm om de ständigt ökande problemen när det gäller vetenskaplig publicering. Nu verkar medvetenheten ha ökat vilket lett till en rad nya konferenser och seminarier samt till det nätverk vi nu startat. Vi hoppas naturligtvis att det ska växa och vill gärna rekrytera forskare som är intresserade av frågor som rör publicering av forskningsresultat.

ScieCom har bildats som en reaktion på de dramatiska prishöjningarna på vetenskapliga tidskrifter samt på den ökande kommersialiseringen av utgivningen.

– Inget bibliotek, inte ens de rikaste, har längre råd att förvärva tillgång till publicerad forskning i nödvändig utsträckning. Det får konsekvenser för medicinare, naturvetare och tekniker som nästan uteslutande publicerar sig i tidskrifter, men också för samhällsvetare

och humanister eftersom bibliotekens allt större utgifter gör att man inte har råd att köpa deras monografier heller. Och rent principiellt strider det här mot forskningens grundläggande princip om optimal spridning av forskningsresultat.

ETT ANNAT PROBLEM är förändrade förhållanden rörande äganderätt och licensiering av elektroniskt material. För förlagen har införts nya juridiska och tekniska hinder för användningen av de dyrt förvärvade informationsresurserna.

– Det här är en marknad som inte fungerar för konsumenterna, påpekar Ingegerd Rabow. Det är egentligen inte bibliotekens problem, även om det i första hand är vi som reagerar, utan hela universitetet berörs.

I Lund har man också skapat *LU Research* där universitetets forskare kan lägga ut sina resultat på en egen databas. – *LU Research* är en del i arbetet att

skapa en annan publiceringsmiljö. Det handlar om att universitetet är synligt och visar upp vad vi producerar. Och det är också betydelsefullt att få ut resultat på ett snabbt och enkelt sätt.

NYLIGEN FICK Lunds universitet ett internationellt uppdrag finansierat av Open Society Institute och SPARC för att utveckla en gemensam, strukturerad ingång till fria, vetenskapliga tidskrifter.

– Det är det enda existerande registret över de 547 fria tidskrifter som finns i världen inom alla ämnesområden. Tanken är att den som är intresserad av alternativ publicering eller som vill veta mer ska kunna hitta sin information på ett enkelt sätt.

Tjänsten kallas *Directory of Open Access Journals* www.doaj.org
ScieCom hittar man på <http://www.sciecom.org/>

Fakta/Vetenskapliga tidskrifter

Den första vetenskapliga tidskriften. *The Philosophical Transactions of the Royal Society of London*, började ges ut 1665. Med tiden etablerades allt fler vetenskapliga tidskrifter som också blev allt mer specialiserade. De fungerade utan några ekonomiska vinstperspektiv. Universitet och lärda sällskap var de huvudsakliga utgivarna.

Efter andra världskriget expanderade forskningen oerhört. Specialiseringen ökade och nya tidskrifter tillkom i snabb takt.

De kommersiella förlagen började ge sig in i branschen. En starkt bidragande orsak till intresset var att marknaden för vetenskapliga tidskrifter är så prisokänslig. En bidragande orsak till detta var tillkomsten av *Science Citation Index* som skapades av Eugene Garfield. Han samlade de mest citerade tidskrifterna inom alla ämnen i sin bas och skapade ett slags universell kärnsamling. Man började räkna fram en så kallad impact factor för varje tidskrift, det vill säga hur ofta artiklar i en tidskrift citerades. Detta blev en statusmätare och det blev allt viktigare för forskarna vilken tidskrift man publicerat sig i.

Exempel på motåtgärder:

1991 startade högenergifysikern Paul Ginsparg databasen *ArXiv*. Databasen har nu inom många områden inom fysik, matematik och datavetenskap blivit det mest betydelsefulla sättet att rapportera forskningsresultat. Över 230 000 artiklar har publicerats sedan starten och *ArXiv* har blivit en förebild för flera andra databaser inom andra ämnen.

Open Archives Initiative startade 1999 för att utveckla nya sätt att samla in data från fulltextarkiv. Flera amerikanska universitet har anslutit sig, som MIT, University of California,

University of Michigan men även europeiska universitet, bland dem Uppsala.

SPARC är en internationell organisation med över 200 medlemmar som hjälper lärda sällskap och forskargrupper att starta lågpristidskrifter.

Bio Med Central: Publicerar ett sextiotal biomedicinska tidskrifter fritt tillgängliga på nätet. I stället för att ta ut prenumerationspriser får de medverkande forskarnas institutioner betala för publiceringen, cirka 5 000 kronor per artikel. Samtliga universitet i Storbritannien är anslutna till *Bio Med Central*. I Sverige är Lunds universitet och Uppsala universitet anslutna, dock inte GU.

Adress: <http://www.biomedcentral.com/PublicLibraryofScience> startades bland andra av nobelpristagarna Harold Varmus och Richard Roberts. Man verkar för att alla forskningsresultat ska vara fullt sökbara och fritt tillgängliga i elektroniska bibliotek. Inom biologi finns en gratistidskrift på denna adress: <http://biology.plosjournals.org>

Budapest Open Access Initiative uppstod vid ett möte i december 2001 i Budapest. Tanken är att ge stöd åt forskare som själva vill lägga ut artiklar på nätet samt att skapa nya tidskrifter som är öppna för alla.

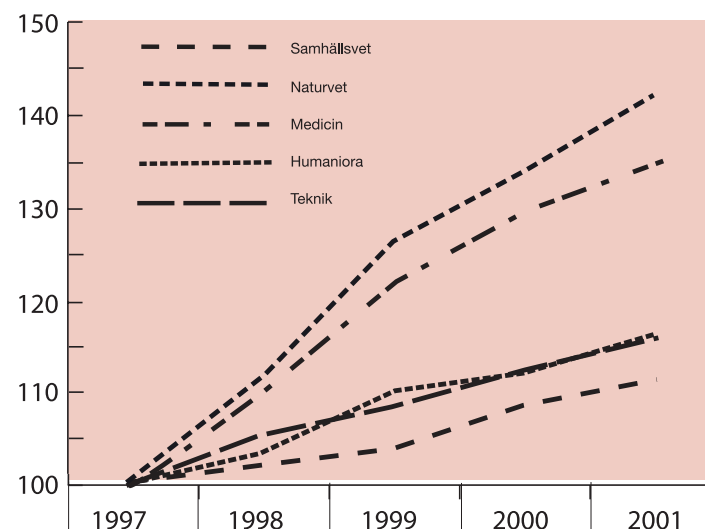
I USA har framförts krav på att all forskning som är federalt finansierad ska vara tillgänglig för allmänheten.

För UB har kostnadsökningen varit 7 procent per år de senaste åren.

År 2000 köpte UB utländska tidskrifter för 9 251 177 kronor varav naturvetenskap och medicin kostade 6 433 519 kronor.

För 2003 köpte UB utländska tidskrifter för ca 13 200 000 kronor varav naturvetenskap och medicin kostade 9 600 000 kronor.

Prisutveckling för vetenskapliga tidskrifter

	1997	1998	1999	2000	2001
Samhällsvet	100	102	104	108	112
Naturvet	100	112	126	134	142
Medicin	100	111	122	130	136
Teknik	100	105	108	112	116
Humaniora	100	103	109	112	116

Kontakten mellan lärare och studenter viktig

Margareta Wallin har bett mig om min syn på vad jag ser som viktigt för att få en bra utbildning vid Göteborgs universitet. Jag frågar mig därför vidare: vilka är de grundläggande förutsättningar som GU måste tillhandahålla för att jag som student på bästa sätt kunna tillgodogöra mig en bra utbildning?

Stafettpinnen

MARGARETA WALLIN OCH ARNE WITTLÖV har tidigare i denna spalt lyft fram vikten av ämneskunniga, pedagogiskt kunniga, tillgängliga och entusiastiska lärare. Jag nickar instämmande men jag vill också lyfta fram vikten av ömsesidig tillgänglighet, fungerande kursvärderingar, förutsägbarhet i institutionernas planering och pedagogisk skicklighet.

Resultaten från STUG-undersökningen (STUDENT vid Gu) som presenterades i februari 2002 och från den nyligen framlagda Arbetsmiljöbarometern strålar samman i flera gemensamma slutsatser. En stor del av lärarna upplever att de får lite feedback och konstruktiv kritik från studenterna. Många studenter upplever i sin tur lärarna som frånvarande, stressade och svårtillgängliga.

Fungerar närheten och kontakten mellan student och lärare dåligt hotas en viktig del av kontakten mellan forskning och utbildning. Jag måste som student kunna nå fram till min lärare för att ge den respons jag tror att han eller hon behöver. Den kontakten är också avgörande för min rätt att utöva inflytande över utbildningens innehåll och utformning. Samspelet mellan lärare och student är en förutsättning för god kursutveckling, och även en förutsättning för välmående i vår gemensamma arbetsmiljö. Vi behöver höra från varandra att vi gör ett bra jobb!

STUG-UNDERSÖKNINGEN gav universitetet underkänt i genomförandet av kursvärderingar. På flera håll förekommer inte denna den mest grundläggande utvärderingsformen och studenterna upplever inte att kursvärderingen fungerar som en metod att påverka undervisningen. En ofta framförd synpunkt är att återkopplingen till studenterna vad gäller genomförda förändringar inte fungerar, vilket riskerar att underminera förtroendet för kursvärderingen. Ett väl fungerande system med kursvärderingar, gärna som komplement till andra icke-onyma utvärderingsformer, borde vara ett suveränt redskap för läraren att få gensvar på sitt arbete. Krav på att kursvärderingar genomförs finns redan i lag samt i universitetets *Policy för studentinflytande*. Är det tydligare pekpinna och piskor som behövs? Moroten känns så given!

Institutionernas planering och schemaläggning har en betydande inverkan på studenternas arbetsmiljö. Var fjärde student vid GU har barn och genomsnittsåldern bland studenterna är 27 år. Det ställs därmed krav på förutsägbarhet från institutionernas sida för att en så stor del av studenterna som möjligt ska ha möjlighet att planera sin vardag utöver studierna. Kursplaner och litteraturlistor måste fastställas i tid. Datum för tentamen, föreläsningstillfällen och obligatoriska moment måste meddelas tidigt och inte flyttas med kort varsel. Det lokala regelverk som universitetet fastställt genom *Regelsamling för studier vid Göteborgs universitet* måste följas och Regelverkskommittén bör ges möjlighet att utfärda

sanktioner mot de institutioner som inte följer den.

De stora gruppstorlekarna i förhållande till de fasta resurserna i form av forsknings- och fakultetsanslag försvårar mötet mellan lärare och studenter. Många lärare tvingas kämpa i motvind i mötet med alldeles för stora grupper av studenter och studenten reduceras till passiv mottagare och har svårare att få fotfäste i sin utbildning.

Dessutom tar syret i lokalen slut redan efter tjugo minuter. Storleken på undervisningsgrupperna har också inverkan på lärarnas arbetsbörda och på hur de kan fördela sin tid mellan undervisning, forskning och ändlöst skrivningsrättande. Den ur inlärningssynpunkt mindre ändamålsenliga salstentan får ofta stå ensam som examinationsform och seminariet utgör ett högst sporadiskt förekommande komplement till föreläsningarna.

GENERELLT MINDRE undervisningsgrupper är självklart inget självändamål, även om jag tror att det kan minska avståndet mellan lärare och student. En minst lika stark komponent och viktig nyckel till tillgänglighet är pedagogisk skicklighet. Jag väljer att benämna det skicklighet och inte förmåga för att betona att pedagogisk kunskande inte är en medfödd egenskap. Det är något man lär sig. Med den utgångspunkten ser jag den pedagogiska fortbildningen som oerhört viktig. Jag blev bekymrad och förvånad över de reaktioner som högskolelagens hårdare krav på pedagogisk kompetens möttes av när de kom vid årsskiftet. Pedagogisk fortbildning handlar om pedagogisk förnyelse. Det har alla lärare stor nytta av, oavsett antal år i undervisningen.

Jag lämnar därmed över pinnen till rektor Gunnar Svedberg: Hur ser du på pedagogisk meritering och hur ska vi stärka högskolepedagogikens ställning?

Adrian Nählinder

STUDENT OCH LEDAMOT I KVALITETSRADET OCH CENTRALA ARBETSMILJÖKOMMITTÉN
TIDIGARE ORDFÖRANDE FÖR
GÖTEBORGS UNIVERSITETS STUDENTKÄRER (GUS)

Med flaggan i topp

VID FIRANDE AV VALBORGSMÄSSOAFTON, 6 juni och Gustav Adolf – samt vid universitetets stora högtider, nu senast doktorspromotionen – finns Torsten Persson alltid med. För vilka ska se till att gamla traditioner upprätthålls om inte Patriotiska Studentförbundet Tradition och Framtid?

Förbundet bildades 1972 och ser som sin uppgift att vårda seriösa studenttraditioner, bland annat firandet av nationella högtidsdagar samt värnandet av den svenska flaggan. Bland annat har förbundet i drygt trettio år haft ansvar för Gustav Adolfsfirandet i staden.

– Vi ser till att det flaggas runt om i Göteborg på allmän flaggdag, bland annat på företag, institutioner och skolor, berättar Torsten Persson. Rekord satte vi Gustav Adolfsdagen 1999 då vi hissade och halade 219 flaggor runt om i Göteborg.

Det är mycket förbundets förtjänst att Göteborg är en av de städer i landet där det flaggas mest på flaggdagar. För det företag eller den myndighet som struntar i att flagga kan räkna med en anmärkning från förbundet.

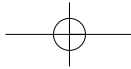
– Bland annat skickade vi ett brev till ABBA Seafood när de inte flaggade, och påvisade hur illa det var av ett företag, som är så intimt förknippat med svenska specialiteter som sill och kaviar, att inte flagga på flaggdag. ABBA:s informationschef tackade för påpekandet genom att sponsra vår vårfest med inlagd sill. Hans enda krav var att vi i kyrkan skulle sjunga någon av de så kallade sillpsalmerna – alltså någon av de tre psalmer där ordet abba – arameiska för pappa – ingår. Vilket vi sedan dess naturligtvis alltid gör på vårfesten.

Patriotiska studentförbundet drar sig inte för att driva gäck med byråkrater och beslutsfattare och har inget emot skämtsamma tillställningar. Men Torsten Persson vill gärna framhålla att det finns en allvarlig sida hos förbundet också.

– Många människor upplever rotlöshet och vilshenhet i dag – för dem kan värnandet av traditioner fungera som en bro över generationer, institutioner och partigränser. Det är också viktigt att se till att nationella symboler som den svenska flaggan inte kommer i händerna på extremister. Eftersom vi gärna vill göra något för våra medmänniskor stöder förbundet Amnesty och Brottsoffrens rätt i samhället – jag är själv jurist och kommer ofta i kontakt med samhällets baksidor så för mig är detta en mycket betydelsefull del av vår verksamhet.

Nationaldagen i år blev speciell för Torsten Persson. Då fick han för förbundets räkning motta ett diplom ur konungens hand för dess mångåriga insatser när det gäller främjande av god flaggkultur i Göteborg.

Eva Lundgren

Fria ord

Skriv till GU Journalen

E-post: gu-journalen@gu.se Manusstopp: 28 november

Ska vi nu ställa in alla disputationer?

HÖGSKOLEVERKET har bland annat som ett centralt mål att granska kvalitén i den forskning och utbildning som bedrivs vid landets högskolor. Nyligen har man t ex med ett par survey-undersökningar granskat hur det står till med forskarutbildningen. Studerar man dessa undersökningar måste man emellertid ställa sig frågan hur det står till med kvalitén i Högskoleverkets egna verksamheter. I rapporten *Forskarhandledning* redovisar man resultat från en studie som bland annat undersökt i vilken mån doktorander utsätts för "kränkande särbehandling". I svarsalternativet (som metodologiskt är lika med den operationella definitionen av begreppet "kränkande särbehandling"), formuleras detta som "blivit kritiserad och/eller förlöjligad inför någon annan". Ingen skall naturligtvis bli förlöjligad, men att få kritik inför andra av den forskning man presenterar är en central del av forskningens verksamhet. Man kan till och med gå så långt som att säga att kritisk granskning är forskningens grundbult och dess särmerke. Kritik kan i vetenskapliga sammanhang ibland vara djupgående och det tillhör arbetet som forskare att kunna ta (och ge) kritik. Skulle man ta vad universitetskansler Sigbrit Franke nu ställt sig bakom så måste rimligen alla disputationer ställas in, eftersom vi inte kan kräva att fakultetsopponenterna skall hålla inne med kritik för att i annat fall riskera bli anklagade för att syssla med "kränkande särbehandling".

Frågeformuleringen kan naturligtvis ha tillkommit genom slarv eller obetänksamhet, men jag tror inte så är fallet. Istället handlar detta med all sannolikhet om politisk opportunistik från universitetskanslerns sida. Anledningen att jag tror så, är att samma tendens finns i ytterligare en undersökning som kanslern ställt sig bakom. I den så kallade *Doktorandspegeln* ställs frågan om doktorander

utsatts för "särbehandling på grund av sin könstillhörighet". I sammanfattningen av undersökningen och i en artikel på DN-debatt slår man fast att en relativt stor andel (33 procent) utsatts för detta och att detta särskilt drabbar kvinnor. Men frågan är grovt vilseledande eftersom den inte skiljer mellan negativ och positiv särbehandling. Universitet och högskolor har ju haft att tillämpa positiv särbehandling sedan länge och frågan fångar naturligtvis in både dem som utsatts för positiv och dem som utsatts för negativ dito (man kan naturligtvis inte heller utesluta att många män anser sig ha blivit föremål för positiv särbehandling). Tilläggs kan, att redovisningen av data är ytterst tendentiös och inte skulle ha överlevt en uppsatsexamination på grundnivå.

Man vet inte om man skall skratta eller gråta över det faktum att vi har en Universitetskansler som manipulerar undersökningar för att få fram resultat som är politiskt opportuna. Att denna person och myndighet skall granska kvalitén i vår verksamhet är beklämmande. Det är nog som kineserna säger: Fisken ruttar från huvudet och ner.

Bo Rothstein
PROFESSOR I STATSVETENSKAP

Skriv till GU Journalens insändarsida,

e-post: gu-journalen@gu.se

Men skriv kort och kärnfullt, runt 350 ord, absolut inte mer än 450.

Uppge alltid namn och adress till redaktionen, men i tidningen får du gärna vara anonym eller skriva under pseudonym. GU Journalen – som omfattas av de pressetiska reglerna – får inte lämna ut ditt namn. Redaktionen förbehåller sig rätten att korta insända manus.

Gillberg förtjänar en ursäkt

BÄSTE CHEFREDAKTÖR och ansvarig utgivare!

Den av Lars Nicklason signerade artikeln om Gillberg i senaste numret av GU Journalen är en uppvisning i smutskastning, partiskhet och smädelse riktad mot en av universitetets egna forskare. Det är med förundran man läser detta aktstycke som får kvällstidningarnas journalistik kring Anna Lindh-mordet att framstå som i det närmaste anständig. Vad har GU Journalen för anledning att på osanna, ja lögnaktiga grunder vidarebefordra Kärves och Elinders anklagelser? Det är inget tvivel om att tidningen underlåtit att kontrollera fakta eller t o m medvetet avstått från att framföra för Nicklason väl kända fakta som vederlägger anklagelserna. Det är en ynkedom att i marginalen, mot Gillberg, i röd fetstil framföra personangrepp, som överhuvudtaget inte hör hemma i GU Journalen. Vad har GU Journalen för anledning att stödja två privatpersoners försök att få läsa utomordentligt känsligt råmaterial till forskning, som två gånger friats från forskningsfusk av universitetet?

DENNA ARTIKEL är så fylld med felaktigheter och försåtliga antydningar att redaktionen måste göra en ny artikel där felaktigheterna erkänns och Gillberg/Rasmussen får en klar ursäkt. Det är lämpligt att denna ursäkt slås upp på era löpsedlar och hemsidan på ett lika braskande sätt som ert lögnaktiga angrepp på de två forskarna.

Ola Stenqvist

Till minnet av N F S Grundtvig

ATT FÖRSÖKA LEVANDEGÖRA historien är ofta vanskligt. Men det är lika riskabelt att glömma den. Båda banar väg för historierevisionism. I arbetet med Grundtviginstitutet finner jag mig ofta klämd mellan båda riktningarna.

INOM DANSK POLITIK återopas numera N F S Grundtvig (1783-1872) som en högst levande folkbildare och politisk vägvisare. I juni numret av det danska *Högskolebladet* kan man änyo läsa om hur levande Grundtvig fortfarande är i Danmark. Laust Riis-Søndergaard skriver att "Grundtvigs betydelse idag sträcker sig avsevärt längre än till de kretsar och akademiska miljöer som kallar sig grundtvigska. Vem kan svära sig fri från att inte ha påverkats av grundtvigska tankar? Dansk kultur, pedagogik, politik och kyrkoliv skulle inte vara det samma utan Grundtvig".

Jag tog bilen över Öresund för att pröva riktigheten i den danska självbildningen. Färden gick längst Själlands sydkust

till födelsebyn Udby, vidare till Praesto och Langeland där Grundtvig tjänstgjorde som präst och informator. Jag undvek alla folkhögskolor och andra traditionella Grundtvigfästen. Men ingenstans fann jag Grundtvig eller hans förkunnelse särskilt levande. Inte ens på prästgården i Udby ansträngde man sig särskilt för att förmedla arvet efter byns berömdhet. Och i Köge där han är begravd är de unga invånarna okunniga eller likgiltiga inför platsen för gravstenen. Det utbredda ointresset bland "folket" förvånar inte i ett modernt samhälle där de flesta är uppvuxna med andra förebilder och ofta har rötter i andra kulturer. Grundtvigs inaktualitet som religiös förnyare kan dessutom sannolikt förklaras av Danmarks utbredda sekularisering, den högsta i Europa enligt *The Economist* (5-11 juli 2003).

I det utbildningspolitiska Sverige är N F S Grundtvig i det närmaste bortglömd. Intressant är emellertid Grundtvigs historiska betydelse för sambandet

mellan demokrati och utbildning. Det sägs att han ständigt avslutade sina teologiska utläggningar med "för övrigt anser jag". Därpå följde hans "klargöranden" i utbildningspolitiska spörsmål. Grundtvig ville väcka sina landsmän till revolution likt dem som ägde rum i det samtida Europa. Han var en tillskyndare av demokrati och samtidigt en praktiserande nyttighetsfilosof: Med hjälp av utbildning skulle "folket", de som tidigare varit utestängda från inflytande, ta makten över sina liv och tillägna sig politiskt ansvar för Danmark.

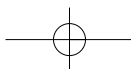
N F S GRUNDTVIG är således en tidig föregångare till Thomas Östros deklARATION *Den öppna högskolan* (prop. 2001/02:15) om rekrytering av studenter från studieovana hem ("de som tidigare varit utestängda...").

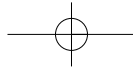
Föreställningen om att "utbildning för folket" är premisen för en demokratisk samhällsutveckling är således varken unikt svensk eller socialdemokratisk.

Redan på 1830-talet presenterade Grundtvig sitt mest revolutionära bildningsprojekt *Det Nordiska universitetet*. Det var ämnat att ligga mitt i Norden, i själva verket i Göteborg – där öppna föreläsningar och en dialog mellan enhetsfilosofi och naturvetenskap skulle skänka såväl de studerande som det omgivande samhället livsinsikt om det "universellt mänskliga". Denna sk "göteborgstanke" ligger tidsmässigt cirka 170 år före utbildningsminister Östros proposition, – där inget nämns om Grundtvig.

Den som letar efter den "levande Grundtvig" är sannolikt ute i ogjort väder. Medan den som söker det grundtvigska bidraget till *Den öppna högskolan* gör en historisk upptäckt värd att förvalta.

Ingrid Lomfors
FIL DR HISTORIA
FÖRESTÅNDARE GRUNDTVIGINSTITUTET
VID GÖTEBORGS UNIVERSITET

Fria ord

Gillberg och Rasmussen gör rätt

UNDER FLERA ÅR har pågått en förtalskampanj mot Christopher Gillberg. Hårtill ombedd av GU Journalen skall jag redovisa vad som hänt och diskutera några principiella aspekter.

I en bok kritiserade sociologen Eva Kärfe diagnoser ADHD och DAMP, och synsättet att uppmärksamhetsstörning kan ha biologisk grund. Hennes kritik riktades i hög grad mot Gillberg, men innebar att hon dömd ut ett helt fält inom vilket tusentals forskare världen över arbetar.

Att en sociolog är kritisk till biologiska förklaringar till mänskligt beteende är inte mer förvånande än att finna citroner i Italien. Vi har hört det förut. Men boken vållade likväl uppseende, inte främst för alla sakfelen, utan för författarens ifrågasättande av motståndarnas intentioner.

I boken anförs således att personer som ägnar sitt yrkesliv åt att hjälpa barn med DAMP har till syfte att avskilja personer som "inte håller måttet" från samhället, likt nazisterna under 30-talet. Och de som arbetar inom omsorgsvården får veta att deras verksamhet "kanske" är mer "välmenande" än utrotningslägret i Treblinka. Men bara "kanske".

Språkbruket är brutalt, inte minst för de läsare vars barn erhållit diagnosen DAMP. Enligt Kärfe är denna liktydig med att man har "fel i huvudet", är "undermålig" och "inte kan vara en fullvärdig medlem i en mänsklig gemenskap".

BOKEN FÖLJDES AV DEBATTARTIKLAR och intervjuer vari Kärfe ondgjorde sig över uselheten hos Gillberg. Och samtidigt framträdde en annan aktör på arenan, barnläkaren Leif Elinder. Hans budskap, framfört i ett 30-tal artiklar, har gått ut på två saker: att han ogillar att man behandlar ADHD med amfetamin, och att han ogillar Gillbergs forskning.

Att han är så fokuserad på just Gillberg är konstigt. Behandling med amfetamin är långt vanligare i ex i USA än i Sverige. Och Gillberg själv hör till de mer restriktiva vad gäller sådan behandling.

SÅ LÄNGE KÄRFVE uppträdde som fri debattör var det många som inte fäste någon större vikt vid hennes angrepp. Man måste tillåta att det framförs kritik som är osaklig, men man behöver inte fästa avseende vid den.

Betydande förvåning väckte det dock då Kärfes kampanj gavs legitimitet genom att professor Thomas Brante tilldelades anslag från Vetenskapsrådet (VR) för att tillsammans med henne studera bland annat den svenska DAMP-debatten. Dvs den debatt vari Kärfe själv

spelat en huvudroll. Det blir spännande att läsa Kärfes analys av hur hon skött sig.

När det lämpliga i att Kärfe tilldelats anslag från VR ifrågasattes tog en grupp sociologer till brösttoner, som om den fria forskningen var i fara (DN 18/3 03). Det är tydligen förbjudet att diskutera VR:s prioriteringar.

Det bränsle som fått DAMP-striden att fortleva har varit att Kärfe och Elinder successivt presenterat nya anklagelser mot Gillberg, när intresset för de gamla börjar falna. Ett genombrott var när de kom på att de kunde anmäla honom för forskningsfusk.

ANKLAGELSER OM FUSK är ovanliga, och brukar baseras på att någon har bevitnat oegentligheter, eller på att resultaten inte kan replikeras. Inget av detta gäller i detta fall. Fuskanklagelsen baseras i stället på att Gillberg och hans medarbetare Peder Rasmussen i en uppföljning av personer med DAMP haft lågt bortfall (!).

Utöver Kärfe och Elinder vet jag ingen som tror att Gillberg har fuskat. Motiv saknas, möjlighet saknas – om man inte tror att ett flertal medarbetare är involverade i en bisarr konspiration – och det finns inget som talar för fusk. Och resultaten är i linje med vad andra funnit. Anklagelsen är kort sagt oseriös.

Att beskyllas för något så tarvligt som fusk är bland det värsta en forskare kan utsättas för. Och i synnerhet gäller detta när anklagelsen får medial spridning på det helt unika sätt som skett i detta fall.

En anklagelse vars substans består i att anmälaren tycker att bortfallet i en studie varit lågt borde ha lämnats utan åtgärd. I synnerhet som bortfallet inte var förvånande lågt, givet forskarnas starka incitament att hålla deltagarna kvar i studien.

LIKVÄL BESLÖT etiska rådet vid Sahlgrenska akademien att inleda en granskning av den aktuella studien. Härmed kunde Gillbergs antagonister meddela media att Gillberg är föremål för utredning, vilket förstås smäller högre än om det bara varit Gillbergs två kritiker som framfört anklagelsen.

Om man utsätter en forskare för påfrestningen att utredas för fusk bör man tillse dels att utredningen går fort, dels att den – om man finner att den misstänkte är oskyldig – leder till ett entydigt friande.

Handläggningen av denna substanslösa anklagelse tog 7 månader, en tidsrymd under vilken utsagan att Gillberg var föremål för fuskutredning hann upprepas många gånger i media. Och när forskarna till slut friades reserverade sig

en ledamot mot beslutet, eftersom hon till skillnad från majoriteten tyckte att man borde ha låtit granska Gillbergs journaler.

Motivet var inte att reservanten misstänkte att fusk förekommit, utan att ärendet väckt så mycket uppmärksamhet (!). Det faktum att anmälarna driver medial kampanj mot den anmälda kan ju annars tala för att de kan ha obskyra bevekelsegrunder för sin anmälan. Och etiska rådets agerande måste förstås baseras på en vetenskaplig bedömning, inte på hur ofta anmälarna förekommit i media.

Vad man skulle vinna på att granska originalhandlingarna, som reservanten föreslog, är oklart. Den dag man konstaterat att journalerna överensstämmer med publikationerna hade Gillbergs antagonister sannolikt hävdade att journalerna var förfälskade. Att bevisa att fusk ej förekommit torde för nästan alla forskningsprojekt vara ogörligt.

Det faktum att friandet inte var enhälligt devalverade förstås domslutets värde. Men ännu större skada för Gillberg innebär det att rådets ordförande i intervjuer meddelade att man valt att inte granska journalerna, och därför inte kunde vara säkra på att fusk ej ägt rum.

ÅBEROPANDE ETISKA rådets ordförande kunde Gillbergs motståndare fortsätta misstänkliggörandet. Forskarna var fria de men alltfört utpekade som fuskare i media. En mardöm. "Gillberg har sannolikt fuskat", meddelade Kärfe i en intervju.

Ännu värre blev situationen genom att etiska rådets ordförande i en annan intervju beklagade att Gillberg inte "lagt korten på bordet". Han drog härvid paralleller till hur han själv brukade visa öppenhet i samband med djurexperimentell verksamhet, trots att det kan vara "jobbigt att bli misstänkliggjord".

Parallellen med djurförsök är totalt irrelevant. Att Gillberg inte kan visa upp dokumenten beror på att han lovat deltagarna sekretess, ett löfte som sällan utfärdas till rättor. Och dessutom hade etiska rådet självt avfärdat en granskning av journalerna. Men läsaren av intervjun bibringas intrycket att Gillberg är en skum typ, som har något att dölja.

DET VAR HELT SÄKERT inte etiska rådets hedervärde ordförandes avsikt att skada Gillberg. Men de förhastade intervjuerna var till oerhörd nackdel för denne. Det hör till ovanligheterna att ordföranden i en dömande instans, efter det att friande dom avkunnats, kommenterar den i media, på ett sätt som innebär fortsatt misstänkliggörande av den anklagade.

Eftersom etiska rådets friande hade ifrågasatts av Gillbergs motståndare gjorde Akademiens preses Göran Bondjers en egen bedömning av ärendet. Hans slutsats var den uppenbara: att det inte fanns skäl att misstänka fusk. Härmed var den bisarra anklagelsen äntligen lagd till handlingarna för gott.

Bondjers tydlighet var välkommen. Men den skada etiska rådets agerande tillfogat två hederliga forskare är svårt att reparera. Hur GU framgent skall behandla fuskanklagelser måste bli föremål för diskussion.

Den sista akten av detta drama består i att Kärfe och Elinder begärt att själva få inspektera Gillbergs journaler.

I DESSA DOKUMENT finns noterat känslig information om missbruk, psykiska symptom och sexualvanor. När försökspersonerna tillfrågades om de ville delta blev de lovade att data inte skulle visas upp för någon utanför forskargruppen.

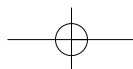
Gillberg bryter inte detta löfte, ett ställningstagande som för varje läkare eller medicinsk forskare är en självklarhet. Men också detta har nyttjats för att underblåsa fuskanklagelsen.

Ett exempel på denna typ av tarvligt insinuerande presterades av professorn i socialt arbete Sven-Axel Månsson i senaste numret av GU Journalen. Av artikeln framgår att Månsson ser sig om expert på Gillberg. Han vet således att berättat att Gillberg är en "märklig person" som omger sig av "vakthundar" och som "vägrar att hålla sig till spelreglerna".

Månsson påpekar också att "Gillberg har samma ansvar som alla andra att hålla sin forskning öppen för granskning", och att "sekretessargumentet bara är en undanfärd" (min kursivering). Med andra ord: Gillberg har andra skäl att inte visa upp journalerna...

DEN MÅNSSON som har så ringa förståelse för att Gillberg är bunden av sitt löfte har själv utfärdat ett likartat. På institutionens hemsida meddelar han att han vill intervjua personer som nyttjar internet för sexuella syften, och lovar att resultatet av intervjuerna skall hållas inläst i ett skåp, och bara vara tillgängligt för "forskarna". Underförstått: de forskare som genomför studien.

Jag skrev till Månsson och frågade hur han skulle agera om Elinder, som inte är forskare, begärde att få ta del av det låsta skåpets innehåll. Skulle han bryta sitt löfte, eller agera som Gillberg? Något svar fick jag inte, men däremot frågan om jag var en av Gillbergs "vakthundar". Jag är ingen vakthund, men om Månsson hade brutit löftet till deltagarna hade han varit en fähund.

I en tidigare studie har Månsson intervjuat 16 HIV-positiva homosexuella män. Samtalen är bandade och utskrivna (600 A4-sidor). För att pröva Månssons syn på sekretess versus offentlighet borde man begära att han visar upp intervjuerna. Med namn och personnummer, så att man kan förvissa sig om att deltagarna inte är påhittade.

Månsson mästrar Gillberg med att "all forskning skall hållas öppen för granskning". Jag hoppas dock att Månsson agerar som Gillberg om någon begär ut dessa intervjuer.

När GU nekar Kärve och Elinder tillgång till journalerna överklagades detta till Kammarrätten (KR). KR:s dom tycktes vid första påseende innebära att Kärve och Elinder skall få ta del av dokumenten.

SKULLE KR:S DOM vara korrekt har deltagarna i hundratals studier förts bakom ljuset, vilket måste innebära att ett stort antal pågående projekt stoppas. Några läkemedelsprövningar skulle inte kunna utföras i Sverige, eftersom det internationella regelverket för sådana förbjuder att journaler visas upp utan deltagarnas tillstånd.

Jag tror dock att domen skall ses som en lapsus. Av sekretesslagen och dess arbeten framgår att denna typ av information bara får lämnas ut om det står klart att deltagarna inte skulle uppleva det som obehagligt om så skedde. Eftersom många av deltagarna sagt att de finner tanken att Kärve och Elinder skulle läsa om dem i hemliga journaler mycket olustig – vem skulle inte det? – har rätten alltså gjort en felaktig bedömning.

DOMEN ÄR FEL, men också felaktiga domar måste åtydas. Hur bör GU agera? Gunnar Svedberg ställdes inför detta problem kort efter han tillträtt som rektor, och har hanterat ärendet med gott omdöme. Han har således avvisat varje tanke på att tvinga fram dokumenten med våld, och har också uttalat att han har förståelse för Gillbergs hållning.

Det har hävdats att rektorsämbetet borde anmäla Gillberg till Statens Ansvarsnämnd för dennes vägran att lämna ut handlingarna. Detta är otänkbart. Gillberg har utfärdat löftet till sina försökspersoner i samråd med sin arbetsgivare, genom dess etiska kommitté. Samma arbetsgivare kan inte senare anmoda Gillberg att bryta löftet, och anmäla honom för tjänstefel om han inte gör det.

SKULLE REKTORSÄMBETET rikta kritik mot Gillberg för att han inte lämnar ut dokumenten – i form av en anmälan – råkar GU in i en akut kris. Detta skulle nämligen innebära att hundratals forskare vid universitetet står inför risken att av sin arbetsgivare beordras att agera oetiskt. Måste inte rektor i så fall beordra att alla projekt som baseras på sekretesslöften genast avbryts?

Det är mot denna bakgrund glädjan-

de att ny information framkommit, som innebär att den olyckliga domen faktiskt inte betyder att dokumenten måste lämnas ut.

Vad avser Kärve har KR godkänt förbehållet att hon får granska dokumenten endast om det sker inom ramen för hennes och Brantes projekt. Och eftersom Brante till VR deklarerat att granskningen ej utgör del av projektet ger domen inte Kärve rätt att se dokumenten.

VAD GÄLLER ELINDER har KR indikerat att man utgått från att granskningen motiveras av hans tjänst vid Uppsala kommun. Det har dock visat sig att det är som privatperson Elinder tänkt sig att läsa journalerna, och till detta har KR inte givit sitt medgivande. För att värna deltagarnas integritet är det GU:s skyldighet att nu lägga ett förbehåll med innebörden att Elinder endast får granska dokumenten inom ramen för sin tjänst. Och härmed torde saken vara ur världen.

Domen var visserligen felaktig, men inte fullt så snurrig att den ger två privatspanare tillträde till Gillbergs arkiv. Gillberg har agerat i enlighet med domen när han inte lämnat ut dokumenten, liksom Svedberg när han inte tvingat Gillberg till detta. Att anmäla Gillberg till Ansvarsnämnden bör ej längre vara aktuellt, och pågående forskning vid GU behöver ej avbrytas.

Den orättmätiga kritiken mot Gillberg har främst framförts av Kärve och Elinder, men också av journalister, t ex Marie-Louise Samuelsson på Dagens Forskning och Lars Nicklasson på GU Journalen.

Samuelsson och Nicklasson verkar ha haft lätt att ta ställning: de menar att Gillberg bör visa upp dokumenten. Deras hållning är, till skillnad från Månssons, i någon mån förklarlig, med tanke på att vederligen ingen av dem är forskare. För en utomstående kan det förstås synas rimligt att forskning skall kunna granskas.

De som själva forskar vet dock att det nästan aldrig händer att forskare gör razzior i varandras arkiv, ens när det handlar om ej sekretesskyddat material. Och värdet av denna typ av granskning skulle ändå vara blygsam, eftersom förslagna fiffelare kan fuska utan att ens FBI:s kriminaltekniker skulle kunna avslöja det.

Pröva forskningsresultat inom medicinsk forskning gör man i stället genom att läsa artiklar kritiskt, och genom att undersöka om observationerna kan replikeras. Skulle en enstaka rapport vara felaktig, pga fusk eller dålig forskning, kan den inte replikeras, och faller snabbt i glömska.

EN ANNAN MISSUPPFATTNING som framförts är att betygskommittéer och tidskrifters *referees* ges tillgång till känsliga patientdata. Så är det inte. Skribenterna borde ha hört sig för bland forskare hur det faktiskt förhåller sig, innan man spelat ut detta förmenta bevis på att Gillberg gör fel.

Vad som framför allt gjort denna debatt så destruktiv är alla osanningar.

Gillberg anser det nödvändigt att droga 10% av alla barn, påstår Kärve i DN. Sanningen är att han hävdar att de med allra svårast DAMP – kanske 0,5 procent – kan vara aktuella för behandling.

Gillberg har visat upp de hemliga dokumenten för betygskommittéer och sina egna barn, påstår Kärve och Elinder. Det har han inte alls.

Gillberg har motsatt sig extern granskning, och/eller insisterat på att utse sina egna granskare, hävdar Samuelsson i *Expressen*. Det är inte sant.

Gillberg lurar försökspersoners föräldrar, när han lovar sekretess, meddelar samma Samuelsson i *Dagens Forskning*. Utan att nämna att denna typ av löften är legio inom medicinsk forskning, och att löftet är väl förenligt med sekretesslagen.

DAMP-FORSKARNA har inte bemött Kärve i sak, hävdar den notoriske Månsson och 31 andra samhällsvetare i DN. Kritiken har bemötts i stor detalj på en för ändamålet särskilt upprättad hemsida, i ett flertal artiklar och i utförliga inlagor till etiska rådet vid GU.

Jag har stor förståelse för att Gillberg och Rasmussen inte längre beviljar intervjuer. De är två förträffliga vetenskapsmän, som aldrig skulle drömma om att fuska, men vars tillvaro och världsledande forskning har destruerats av en flerårig kampanj. De gör helt rätt som inte bryter löftet till deltagarna, och förtjänar respekt och stöd för denna sin hållning.

Elias Eriksson

PROFESSOR VID AVDELNINGEN FÖR FARMAKOLOGI

Notiser

Första magistrarna i Europakunskap

SVERIGE HAR FÅTT sina första fil. mag. i Europakunskap. Under högtidliga former utdelades diplom när den första kullen från Europaprogrammet tog examen i september.

Programmet startade höstterminen 1999 och är en tvärvetenskaplig utbildning. Förutom ett basblock på åtta poäng bestående av bland annat ekonomisk historia, sociologi, statsvetenskap och kulturgeografi studeras också ett lika omfattande fördjupningsblock.

De nya magistrarna hedrades med tal av studierektor Maria Oskarson, EU-parlamentarikern Cecilia Malmström samt professor Rutger Lindahl.

Dekanus Lennart Weibull tackade studenterna för att de varit utbildningens banbrytare och delade ut diplom.

Populärt bli lärare

LÄRARPROGRAMMET, allmän ingång, vid GU, är den utbildning i landet som fått i särklass flest sökande per utbildningsplats – hela 20,7 sökande per plats. Därefter kommer dietistprogrammet vid Uppsala universitet med 17,5 sökande per plats och på tredje plats ligger psykologprogrammet, GU, med 13,5 sökande per plats.

Andra populära utbildningar vid GU är sjukgymnastprogrammet, 10,6 sökande/plats, tandläkarprogrammet, 7,0 sökande/plats, socionomprogrammet, 6,9 sökande/plats, sjuksköterskeprogrammet, 5,9 sökande/plats samt läkarutbildningen, 5,5 sökande/plats.

Drygt 31 900 personer har anmält sig till höstens högskoleprogram. Det är en ökning med 8,5 procent jämfört med antagningen till vårterminen 2003. Uppgifterna kommer från Verket för högskoleservice.

Ny föreståndare för GMF

JOHAN RODHE, professor i oceanografi, är sedan 1 november ny föreståndare för Göteborgs marina forskningscentrum.

– Jag kommer att ägna 30 procent av min arbetstid åt föreståndarrollen, säger Johan Rodhe.

Han började läsa oceanografi 1964, anställdes som lektor 1974 och befordrades till professor för ett par år sedan. Under flera år har han suttit som fakultetsrepresentant i GMF:s styrelse.

I ett projekt, finansierat av MIS-TRA, ägnar han sig åt klimatrelaterad forskning.

Johan Rodhe efterträder David Turner som nu är Naturvetenskapliga fakultetens dekanus.

Fria ord

Utbildningsbidrag skapar orättvisor

Öppet brev till fysik och teknisk fysik

I TIDER MED åtstramningar är det kärvt för många och det är inte utan uppföringar som institutionerna på denna fakultet och andra får ihop sina budgetar. Detta har vi alla känt av de senaste åren. Färre och färre TA-personal, högre OH-avgifter etc. På fysik har situationen blivit sådan att man vill införa utbildningsbidrag som finansieringsform för doktorander som antas till forskarutbildning med Göteborgs universitet som arbetsgivare.

TIDIGARE HAR fysik varit ett föredöme för andra institutioner genom att man inte använt sig av utbildningsbidrag mer än i undantagsfall, men nu vill man ändra på det. Vidare har man velat utnyttja den möjlighet till antagning till licentiatstudier som öppnats genom det senaste tillägget i Högskoleförordningen.

Fakultetsledningen har hävdat att deras ståndpunkt har varit bestämd i att lic. antagningar endast skall utnyttjas vid särskilda omständigheter. Vad dessa skall vara återstår att se. Fakultetsledningen har oss veterligen inte uttalat ett ensidigt stöd till borttagning av utbildningsbidrag som finansieringsform av doktorander.

Genom att publicera detta brev vill vi påkalla en diskussion runt om på Naturvetenskapliga fakulteten och på resten av universitetet om vad den egna institutionen har för inställning till doktoranders värde. Doktorander står för en majoritet av forskningen vid fakulteten och universitetet men måste på många håll fortfarande arbeta utan anställning, hyfsad lön och uppskattning för sitt arbete. Är inte doktoranders ersättning för sitt arbete en prioriteringsfråga för institutioner, såväl som fakulteter och universitet?

Till prefekt Lars Walldén
Göteborg, 30 oktober 2003
Sektionen för fysik och teknisk fysik
Chalmers och Göteborgs universitet

MED ANLEDNING AV förslaget att utnyttja utbildningsbidrag för GU-doktorander, samt begränsa förordnandet på doktorand-tjänst till licentiatexamen för GU- och Chalmersdoktorander.

Forskarstuderande på fysik har länge arbetat för att erhålla lika lön och samma arbetsvillkor oavsett arbetsgivare. Detta mål är förvisso inte helt uppnått, men ett införande av utbildningsbidrag skulle förvärpa situationen avsevärt.

Utbildningsbidraget är idag 13650 kronor (beskattningsbar inkomst) vilket kan jämföras med ingångslönen för GU-anställda:

18750 kronor och chalmersanställda: 19600 kronor. Med nuvarande CSN-system skall studielånet betalas tillbaka inom 25 år, vilket medför en månadsavgift det första året på 986 kronor om den studerande har 250 000 kronor i studieskulder och räntan är 3,2 procent (dvs gällande ränta). Förutom den stora ekonomiska skillnaden mellan löntagare och bidragstagare så är den mest markanta försämringen att en forskarstuderande finansierad av utbildningsbidrag inte är anställd. Detta innebär att man inte har rätt till sjukpenning, föräldrapenning, tjänstepension, semester, A-kassa och andra grundläggande förmåner som kommer med en anställning. Den ekonomiska besparing som detta leder till kan tyckas vara stor men å andra sidan förväntas forskningsavdelningen stå för kostnader i samband med sjukdom och föräldradledighet.

UTBILDNINGSBIDRAGSTAGAREN behåller bidraget vid sjukskrivning eller föräldradledighet men får en förlängning av sina forskarstudier med motsvarande tidsperiod, betald av berörd avdelning. Därav är det inte nödvändigtvis så att den reella ekonomiska besparingen förknippad med införandet av utbildningsbidrag väsentligen är så stor. Att skillnaden är relativt liten fann man exempelvis vid en undersökning vid institutionen för marin ekologi 2003, vilket har lett till att doktorander där numera enbart antas till tjänst. Situationen kan tyckas vara något annorlunda för fysiksektionen och institutionen för marin ekologi; lönen är något högre, vi har högre OH, baserad på en procentuell del av lönen, samt att de flesta doktorander vid fysiksektionen är yngre män. Ett införande av utbildningsbidrag kommer att leda till att färre kvinnor och män som planerar att bli föräldrar vågar satsa på en forskarutbildning, vilket är oroväckande när vi gärna ser att särskilt fler kvinnor söker sig till sektionen för fysik och teknisk fysik. Då sjukpenning och föräldrapenning betalas av gruppen leder det också till en prekärr situation mellan bidragstagare och institution, eftersom sjukdom och föräldradledighet kan leda till en alltför stor ekonomisk börda för gruppen. Detta förhållande är givetvis mycket olyckligt.

Vid 20 procents assistenttjänstgöring förbättras de sociala förmånerna något, men då undervisningsstillfällena för doktorander redan nu inte räcker till verkar det omöjligt att ge detta som garanti till eventuell utbildningsbidragstagare.

Utbildningsbidrag som finansieringsform kan på sikt leda till en polarisering av "rika" chalmersgrupper och "fattiga" universitetsgrupper. Då strävan hittills

varit att öka samarbetet mellan Chalmers och Göteborgs universitet är detta förslag mycket oroande även ur den aspekten.

ATT BEGRÄNSA FÖRORDNANDET till enbart licentiatexamen kommer att öka pressen på doktoranden, vilken redan nu är stor. Perioden fram till licentiatexamen kan komma att framstå som en mycket stressande provotid för den forskarstuderande som vill ha möjligheten att avlägga doktorsexamen. Det kommer även att komplicera upplägget av en studieplan för doktoranden eftersom kravet på exempelvis antalet kurser är olika för avläggande av doktors- respektive licentiatexamen. På universitetssidan finns det ett beslut taget, 2002-09-06, av Naturvetenskapliga fakultetsnämnden, att man inte skall anta forskarstuderande enbart fram till licentiatexamen utom i undantagsfall. Då förslaget om att begränsa förordnandet till licentiatexamen strider mot detta är det alltså ytterst osannolikt att ett sådant beslut skulle kunna godkännas av universitetet.

ARBETSVILLKOREN för forskarstuderande på Chalmers och GU kommer således att skilja sig ännu mer om detta förslag skulle bli verklighet. Den försämrade situationen för forskarstuderande, som dessa båda förslag leder till, kommer att minska statusen och intresset för doktorandstudier vid sektionen för fysik och teknisk fysik. Det är mycket oroande och beklagligt att doktoranderna ses som en ekonomisk besparingspost istället för en växande tillgång.

Ludde Edgren
ORDFÖRANDE I FFF FÖRENINGEN FÖR
FORSKARSTUDERANDE PÅ FYSIK

Andreas Sundelöf
ORDFÖRANDE I NFDR
NATURVETENSKAPLIGA FAKULTETENS
DOKTORANDRÅD

Gustav Eklund
ORDFÖRANDE I F-STYRET
FYSIKTEKNOLOGSEKTIONENS STYRELSE

Sandra Abi-Khalil
ORDFÖRANDE I SNF STUDIENÄMNDEN FÖR FYSIK

Ingemar Svensson
ORDFÖRANDE I ÅG FYSIK
ÄMNESGRUPPEN FÖR FYSIK VID GU

Samarbete med Brasilien

SNART KOMMER DET att bli möjligt för de studenter som läser portugisiska att förlägga en del av sin utbildning till Rio de Janeiro. Det är Iberoamerikanska institutet som inlett ett samarbete med Instituto do Pluralismo Cultural vid det hundraåriga universitetet Universidade Candido Mendes.

– Till att börja med handlar det om att förlägga en fempoängskurs till Rio de Janeiro för studenterna i Brasilienkunskap, förklarar Maj-Lis Follér, föreståndare för Iberoamerikanska institutet vid GU. Men vi vill också ge studenterna i latinamerikakunskap på C- och D-nivå möjlighet att förlägga en teorikurs eller sitt uppsatsarbete till Brasilien.

Instituto do Pluralismo Cultural är ett institut som ger kurser i och har seminarier och konferenser inom en mängd olika områden och som har ett tvärvetenskapligt och globalt perspektiv på det man gör.

– Vi har fördjupningskurser inom bland annat kultur, miljö, ekonomi och sociologi och vi har dessutom en stark forskningstradition, förklarade Dr Enrique Rodriguez Larretta, föreståndare för institutet, som i september var på besök vid Iberoamerikanska institutet tillsammans med universitetets prorektor Maria Isabel Mendes de Almeida.

– Internationaliseringen av studier

blir ju allt betydelsefullare. Eftersom vi kan kommunicera via Internet eller med e-post, är inte så svårt att upprätthålla en kontakt när den väl är etablerad. Jag tror att svenska studenter kommer att ha stor nytta av att studera i Brasilien – det är ju ett betydelsefullt land inte bara i Sydamerika utan i världen.

– Vi börjar i liten skala med student- och lärarutbyte, förklarade Maria Isabel Mendes de Almeida. Så småningom hoppas vi att utbytet ska bli större, och kanske även kan gå åt andra hållet, så att våra studenter kan komma till Göteborg. Det gäller att bygga upp ett nätverk av intresserade personer i båda länderna.

Bakgrunden till utbytet är att Iberoamerikanska institutet sedan ett och ett halvt år tillbaka ger en kurs i Brasilienkunskap med språkutbildning i portugisiska tillsammans med Universitetet i Oslo.

– Vi har redan samarbete med de spansktalande länderna, exempelvis Mexiko, inom ramen för Linnaeus-Palme-programmet, berättar Maj-Lis Follér. Intresset för att ha utbyte även med den portugisisktalande världen är mycket stort, både bland lärare och studenter.

Eva Lundgren

Enrique Rodriguez Larretta och Maria Isabel Mendes de Almeida.

Fakta/ Iberoamerikanska institutet

Iberoamerikanska institutet är ett tvärvetenskapligt centrum med grundutbildning i latinamerikakunskap upp till 80 poäng. Ett flertal forskningsprojekt kring regionen pågår vid institutet och man har även en utåtriktad verksamhet i form av seminarier. Institutet har också ett brett nätverk bland olika organisationer, stödföreningar, lokalradiostationer och vid kulturhusen i förorter till Göteborg. Detta ger unika förutsättningar för att medverka i universitetets åtgärder för att främja en breddad rekrytering till högskolan. Insatserna fokuseras speciellt på kvinnor och unga invandrare med latinamerikansk härkomst.

Institutet samarbetar med universitetet i Oslo när det gäller kursen Brasilien och den portugisisktalande världen.

Institutet har ett unikt bibliotek med litteratur på främst spanska och portugisiska om och från Iberiska halvön och Iberoamerika. Den ämnesmässiga tyngdpunkten ligger på humaniora och samhällsvetenskap. Samlingen består av drygt 40 000 volymer och ett 70-tal löpande tidskrifter.

DAGS FÖR NYA TRYCKSAKER?

VI HJÄLPER DIG!

Vi producerar bl a avhandlingar, forskarrapporter, kompendium, böcker och utbildningsmaterial. Sedan flera år tillbaka har vi ramavtal med Göteborgs Universitet.

Välkommen med din förfrågan!

Intellecta DocuSys AB
Hulda Mellgrens gata 1
421 32 Västra Frölunda
Tel: 031-706 15 00
www.docusys.com
ingemar.johansson@docusys.se

INTELLECTA DOCUSYS

FÅNGARNAS DILEMMA

Premiär 14 november 2003
Stora Scen

Ett strategiskt spel där ingen av sidorna vet hur den andra kommer att agera...

AV David Edgar ÖVERSÄTTNING Per Lysander DRAMATURG Per Arne Tjäder REGI Jasenko Selimović
SCENOGRAFI Lars Östbergh KOSTYM Lili Riksén LJUS Linus Fellbom MUSIK Jonas Franke-Blom
MEDVERKANDE Puck Ahlsell, Lennart Almroth, Anna Bjelkerud, Carina Boberg, Hanna Bogren, Johan Gry, Siri Hamari, Henric Holmberg, Peter Kanerva, Johan Karlberg, Karin Oscarsson, Lasse Pierrou, Robin Stegmar, Hans-Christian Thulin

Biljetter 031 61 50 50
www.stadsteatern.goteborg.se

GÖTEBORGS
STADSTEATER

Hur en pjäs blir till

text: **KAJSA ASKLÖF** foto: **GÖRAN OLOFSSON & ROLF HALLIN**

Repetition 14 augusti

Teater 1 är ett stort svart rum. Här arbetar tio avgångselever tillsammans med gästregissören Philip Zandén för att göra sin slutproduktion. Pjäsen heter *Sommarnöjet*, är skriven på 1700-talet och handlar om plikt, kärlek och pengar.

– De är väldigt nervösa inför slutproduktionen, för de vet hur mycket som hänger på den. Det här är deras chans att visa upp sig och få jobb innan de går ut, säger producenten Anna Franséhn.

Hon har tidigare jobbat med casting och vet hur svårt det kan vara att få arbete i en bransch som inte kan kallas rättvis och där det handlar mycket om kontakter och tur.

Studenterna har fått välja ett musikstycke som de anser fångar den rollfigur de har fått. Med den ur högtalarna ska de göra entré som sin rollfigur, säga sitt namn och stelna i en pose som fångar dess karaktär. Det är så pjäsen kommer inledas. Koncentrationen i rummet är fullständig.

Ellen Bredefeldt sätter på sin låt, tar av sig skor och strumpor och börjar dansa fram över scengolvet. Philip iakttar henne intensivt från sin position bredvid musikanläggningen.

– Begränsa dina rörelser till en stillbild. Det ska vara som ett fotografi du kan hålla upp och säga "Här!", säger Philip.

– Det måste finnas en konflikt. Den är klassmässig för din del. Hitta det ultimata!

Ellen gör entré, går fram till första raden, fryser till en staty och säger:

– Brigida!

– Igen, säger Philip och fortsätter:

– Vilka tankar har hon? Vad vill hon? Vad drömmer hon om?

Alla tittar på Ellen. Tre killar spelar lufttrummor.

– Det är svårt, säger Ellen.

– Det är assvårt, säger Philip. Men du fick tag på något där.

När Ellen hittat Brigidas pose är det dags för nästa. Ibland tar det tid. En student får göra entré igen och igen.

– Håll kvar energin! Ja, där var det! Säg inte namnet som om det här inte är så viktigt och att du alltid kan åka tillbaka till Jönköping. Det är verkligen allt eller inget om man ska hålla på med teater.

Ibland springer Philip över scenen. Han rör sig lätt som en dansare och hans närvaro är total. Han berättar om ett tillfälle när han som skådespelare hade svårt att kliva in i den rollfigur han skulle spela. Det som gjorde att han till slut klarade det var att han hittade ett mantra åt sin rollfigur – Jag vill ju bara ha rätt.

– Det är bra med ett sådant mantra. Det kommer en massa energi ur det.

Målet är att få ihop rollfiguren med jaget. Ibland jobbar vi mycket med jaget, ibland mycket med rollfiguren.

Det är sju veckor kvar till premiären. Ännu finns inga kläder, ingen scenografi, ingen musik och framför allt – inga utmejslade karaktärer.

”Det är sorgligt och tungt att leva, och då är teatern en underbar plats att vara på.”

PHILIP ZANDÉN, REGISSÖR.

– I grund och botten handlar det om kärlek till andra människor. Att använda den lilla makt man har för att se till att andra människor blir kreativa.

– Min främsta uppgift just nu är att skapa de rätta förutsättningarna för att studenterna ska våga öppna sig. Det gör jag genom att öka känslan av trygghet och glädje så att alla kan vara sig själva med alla delar.

Och genom att själv vara öppen och visa att det inte är farligt.

Är det något du är speciellt orolig över?

– Det är klart att man alltid är rädd för att man inte ska hinna klart i tid och för att det inte ska bli bra.

Hur ser du på din uppgift?

– Det är ju sorgligt och tungt att leva och då är teatern en underbar plats att vara på. Det är en blandning av idrottsarena, psykologsoffa och tivoli. På teatern slipper man livets kaos. Det gäller att förena teknisk skicklighet med medvetenhet. Jaget, det konstiga och kaotiska ska gå ihop med rollen, det konstruerade. Det gäller att träna upp sin teknik så att man kan använda sig av de två polerna och att en tredje pol uppstår – konstverket. Jag ser de hinder som ligger mellan jaget och rollerna – förutfattade meningar och blockeringar.

”Det är inte för inte som jag har jobbat som parkarbetare fem somrar i rad.”

ELLEN BREDEFELDT, SKÅDESPELARELEV

– Under hela min uppväxt avskydde jag roliga timmen och att spexa. Jag ville resa, kanske jobba politiskt, lära mig språk och bli journalist – det var jag helt övertygad om. Men när jag började teaterlinjen på Södra Latin var det som att komma hem eller som att äntligen prata rätt språk.

Varför vill du göra det du gör?

– För mig ligger grunden i någon slags kommunikationsglädje. Att få uppleva andningen som uppstår i en salong. Intresset för människor har alltid varit huvudtema i de olika sysselsättningar jag har haft, och kanske kommer jag även i framtiden då och då att göra nedslag i andra yrken. Det är inte för inte som jag har jobbat som parkarbetare fem somrar i rad.

Vad är speciellt i arbetsprocessen just nu?

– Jag kämpar med att göra texten till min. Att inte spela det som står. Och att inte hamna i den schablonbild som man har av en kammarjungfru.

Svårigheten med alla rollfigurer är att inte glömma sin konflikt.

Är det något du är speciellt orolig för?

– Ibland tänker jag vad skönt det skulle vara om jag gifte mig, skaffade barn, bodde på landet och jobbade på ICA, men det skulle inte gå. Det är det här jag andas. Man kan ha hållt på och repeterat och tragglat, men när publiken kommer tänker man "Ja, just det. Det är därför jag håller på med det här." Hur ledsen, sårad och obegåvad man än känner sig så blir man ändå triggad av problemen som uppstår. Att ge upp finns inte på kartan. Det är hela tiden ett pågående arbete som är smärtsamt, hemskt och ljuvligt.

– Det bästa med arbetet är vår regissör. Det han gör med oss är väldigt bra.

– Han ifrågasätter, vänder och vrider. Allt är hela tiden för pjäsens skull. Man känner att det är en person som är väldigt erfaren. Det som framför allt avgör om någon är bra eller dålig är om personen är inspirerande och det är han verkligen bara genom sin energi.

FOTO: ROLF HALLIN

FOTO: ROLF HALLIN

"Teater är en frisk vind som publiken kan andas in och låta sig påverkas av."

TJELVAR ERIKSSON, SKÅDESPELARELEV.

– Jag var 22 år när jag kom in på scenskolan. Jag trivdes inte alls. Dels ville jag ut och leva, dels ville jag möta mina personliga spöken som inte alls hade med teatern att göra. När jag hoppade av tänkte jag "Aldrig mer teater". Jag var borta i sju år. Det hade räckt med fyra.

Hur känns det nu i början av arbetet?

– Jag hade en idé om hur jag tänkt mig min roll, men när jag började jobba med Philip märkte jag att jag bara hade tänkt första stegen och att man kunde gå mycket djupare. Men det är det som är så häftigt med teater, roller kan ge ett nytt perspektiv på livet och hur man lever det. Man får ständigt får ny stimulans, nya världar öppnar sig.

Varför har du valt att spela teater?

– Det är väldigt roligt att få klä ut sig och berätta en historia och jag älskar att stå framför en publik. Det är kanske som en drog, eller en kärlek man inte har makt över. Teater är ju en så märklig blandning av allvar och lek, och det ena är beroende av det andra. På teatern får människan leva utan tryck från byråkrati och informationssamhälle. Och då kan roliga saker hända. Teater är en frisk vind som publiken kan andas in och låta sig påverkas av.

Är det något speciellt så här i början av arbetsprocessen?

– Dels läser man noga sina repliker och försöker att mjölka dem på undertext och komiska poänger. Det är ett slags intellektuellt analysarbete. Vad rollen vill i olika scener måste bestämmas, likaså vad som står på spel. Först ska det analyseras men sedan ska det bort från huvudet och ned i kroppen. Under repetitionsarbetet

känner jag ofta mina begränsningar, men det är väl ett tecken på att det rör på sig. Vi är många som går hem efter repetitionerna och mår skitdåligt. Men det är bara att kämpa på tills man hittar öppningar.

Är det något du oroar dig för?

– Det är väl att hitta min rolls funktion i förhållande till pjäsens nav. Om jag inte hittar det klarar sig pjäsen lika bra utan mig. En annan rädsla är att ta med sig sitt jag upp på scen. Det jag håller på att utforska är hur man spelar rollen, men samtidigt är så mycket människa att det berör publiken. Philip skjutsar så mycket energi i oss alla.

Premiär 4 oktober

Människor är festklädda. Några bär med sig blomsterbuketter och prasslar med omslagspappret. Producenten Anna Franséhn ser märkbart nervös ut. Vi fyller alla platser och gör oss beredda på en tre timmar lång föreställning. Philip Zandén reser sig ur andra raden och hälsar oss välkomna.

– Carlo Goldoni skrev över 250 pjäser. Många av dem var ren skit, men inte den här. Jag hoppas att ni får lika roligt som vi har haft!

På golvet är ett ruttmönster vilket får oss att associera till de förmögna hem där pjäsen utspelas. Ett virrvarr av musikstilar ljuder ur högtalarna. Skådespelarna kommer in och presenterar sig med den gest och den pose de tränade in i början av repetitionsperioden.

– Paolo, säger Tjelvar. Vad han inte säger är det mantra han lärde sig under repetitionen "Jag önskar att jag hade ett liv".

– Brigida, säger Ellen, och sättet hon säger det på är baserat på mantrat "Jag vill dra, skaffa mig ett eget liv".

De är båda tjänsteandar, den ena motsträvig, den andra lydlig. Alla är klädda i vit spets och silke. Visserligen

bor de i förnåma hus men fordringsägarna står vid dörren och kärleksproblemen hopar sig. Alla vill få sina behov tillfredsställda vad det gäller mat, makt, flärd och kärlek men hindren är många och ett av de största är konventionen. Spelstilen är uppskruvad och krävande, långt från naturalismen. Ändå känns det som om personerna är sina karaktärer och karaktärerna är de.

I pausen när publiken sorlar över en plastmugg cider fångar jag Philip Zandén i flera minuter.

– Jag är stolt över dem. De är igenom. De kan både spela sina karaktärer och de är sina jag. De är avspända och tillsammans med publiken i rummet. Det är ett bra historieberättande.

Det är omöjligt att skriva lika fort som någon talar, och det gäller i synnerhet när det är Philip Zandén som pratar. Jag frågar om han gjort någon ny upptäckt.

– Ja, det är att jag ska vara tydligare ute i det professionella livet i fortsättningen med det jag tror på. Det här med rollen och jaget är den process som intresserar mig. Att inte väja när jag stöter på patrull. Att ställa upp med det förtroendet för någon annan.

Efter alla ord, rörelser och strävan slutar pjäsen med att nästan ingen får den eller det de vill ha. Brigida och Paolo är undantagen. De får varandra och flyr en hoppfull framtid till mötes. Applåderna är över-svallande.

Några dagar senare har regissören efter fullgjort värv lämnat stan och skådespelarna ska själva klara fortsättningen.

– Jag är jätteglad att äntligen vara över premiärtröskeln. Det är verkligen en ynnest att få arbeta med Philip, men vi har jobbat så hårt den sista tiden att jag verkligen är trött.

Både Ellen och Tjelvar tycker att de har lärt sig massor under arbetsprocessen. Speciellt de fyra sista dagarna då det hade genomgång inför publik.

– I alla konstnärliga arbeten så upptäcker man saker om sig själv, men här har vi verkligen gjort det både som skådespelare och personer i livet. Philip har förberett oss oerhört väl för yrkeslivet kan man säga, säger Ellen.

Har ni gjort några nya upptäckter?

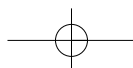
– I det konstnärliga arbetet får man inte vara för plikt-uppfyllande för det ger ingen konstnärlig frihet. Om man bara är till lags tar man inte tillräckligt med plats. Philip är bra på att låta oss få syn på det som vi är lite slav under, säger Ellen.

– Jag blev inte förälskad i min roll förrän två dagar före premiären. Tiden innan var frustrerande för jag hittade inte kärnan i min karaktär, säger Tjelvar.

Känner ni er stärkta av det här?

– Jag tror att vi alla kommer att gå in i nästa projekt med en helt annan konstnärlig integritet. Philip är stenhård och jättejobbig, men han är himla varm också. Han är hård för att han bryr sig och för att han tycker att det här är så himla viktigt.

– Jag har lärt mig massor, framför allt vikten av att hela tiden skifta perspektiv under repetition och våga prova helt nya vägar. Att släppa ens intellektuella föreställningar om i princip allt för att bli kreativ och icke dömande. Jag trodde aldrig att det skulle bli så bra som det blev faktiskt, säger Tjelvar ■

HUNDRAÅRSFIRANDE 2003

Doktorspromotion 1953, Olof Magne längst till vänster. 50 år senare, Olof Magne blir jubeldoktor.

Nej, det är inte Don Corleone, bara PG Gyllenhammar som blir hedersdoktor vid GU för andra gången.

Bilden ovan: Johanna Dahlin, ordförande för GUS.

DEN 18 OKTOBER hölls doktorspromotion i Svenska Mässans kongresshall. I år firade universitetets främsta högtid 100-års jubileum. Den 3 juni 1903 avlade fyra doktorer examen vid Göteborgs högskola, berättade rektor Gunnar Svedberg i sitt hälsningsanförande. Sedan dess har fler än 5 000 doktorer promoverats i Göteborg – i år 191 disputerade, 20 hedersdoktorer och två jubeldoktorer. Gunnar Svedberg talade också om hur synen på universitetens uppdrag är i ständig förändring.

– I början på 90-talet skulle universiteten motverka arbetslöshet. Idag, när staten inte tillåter att vi expanderar, riktas intresset mot att skapa tillväxt i samhället.

I en högtidsbetraktelse talade senare professor emeritus Sture Allén om hur universitetets föregångare – katedralskolorna – gjorde latin till de lärdes språk. Publiken fick bland annat lära sig att dagens tema, promotion, betyder framflyttning eller befordran.

Sedan var det dags för promotorer att stappla latinska fraser och placera doktorshattar och kransar på kunskapsproppade huvuden. Journalisten Margareta William-Olsson möttes med ett "Var hälsad högst lärda och framstående kvinna" av Medicinska fakultetens promotor Gunnar Bergenholtz. När hatten, någon sekund senare, satt på plats tog han avsked med orden "Färväl högst lysande hedersdoktor".

Mellan fakulteternas doktorsskördar bjöds det på musik, bland annat av Andrew Lloyd Webber, Evert Taube och C-M Schönberg. Efter tre timmar var ceremonin över, men festligheterna fortsatte med god mat och dryck vid banketten som dukats upp i salen intill.

Nästa nummer av GU Journalen ute i mitten av december

